

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Generace opuštěných dětí v Číně

Generation of left-behind children in China

OLOMOUC 2014 Alena Čajová

vedoucí diplomové práce: Doc. Lucie Olivová, Ph.D.

Kopie zadání BDP

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité
prameny a literaturu.

Olomouc, 5. května 2014

.....

Anotace

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, kdo jsou opuštěné děti a podle jakých kritérií jsou jedinci do této skupiny zařazováni. Dalšími cíli bylo popsát hlavní příčiny tohoto rozsáhlého jevu v Číně a přiblížit možná rizika při výchově opuštěných dětí.

Pro naplnění těchto cílů jsem analyzovala studie provedené v Číně a pracující s daty získanými v různých oblastech země, které byly publikovány mezi lety 2008 až 2014. Jejich autory jsou vědci a vysokoškolští profesori z cizích zemí, především z Číny. Okolnosti výzkumů pro získání dat použitých ve studiích jsou přiblíženy v úvodní kapitole práce.

Ve druhé kapitole popisují příčiny vzniku skupiny opuštěných dětí v Číně. Třetí část práce je zaměřena na vysvětlení pojmu opuštěné děti a objasnění kritérií pro zařazení dětí do této skupiny. Ve čtvrté kapitole jsou rozebrány dopady výchovy bez rodičů na opuštěné děti. Analýza v této poslední kapitole proběhla na základě syntézy informací ze zmíněných studií a poznatků z publikace *Psychická deprivace v dětství* zpracované světově uznávanými dětskými psychology Prof. PhDr. Josefem Langmeierem, CSc. a Prof. PhDr. Zdeňkem Matějčkem, CSc.

Klíčová slova

Čína

opuštěné děti

výchova dětí

ekonomická migrace

registrace domácností *hukou*

psychická deprivace

Děkuji Doc. Lucii Olivové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, vstřícný přístup a cenné připomínky. Nemalé poděkování na tomto místě patří také mé rodině a přátelům, kteří mě ve studiu podporují. Jmenovitě bych ráda poděkovala spolužačkám Bc. Lence Hlavaté a Bc. Markétě Koklarové za užitečné rady a četné stimuly při zpracovávání tématu.

Obsah

Úvod	8
1 Použitá literatura	10
1.1 Přehled studií provedených v Číně	11
2 Příčiny vzniku skupiny opuštěných dětí	17
2.1 Ekonomická migrace na území ČLR a urbanizace	17
2.1.1 Historický vývoj migrace v Číně a její aktuální rozsah.....	18
2.1.2 Důvody k migraci a nejčastěji zasažené oblasti	19
2.2 Registrace <i>hukou</i>	20
2.3 Ekonomické a rodinné zázemí města	22
2.3.1 Čínský školský systém a vzdělávání na vesnici.....	23
3 Opuštěné děti	25
3.1 Kdo jsou rodiče opuštěných dětí	27
3.2 Kdo jsou opatrovatelé opuštěných dětí	29
4 Dopady výchovy bez rodičů na děti	31
4.1 Parentální deprivace a odchod sourozence	32
4.2 Vliv parentální deprivace	34
4.2.1 Dopady v oblasti vzdělání.....	36
4.2.2 Emocionální a duševní zdraví.....	39
4.2.3 Osamělost a deprese.....	40
4.2.4 Kvalita života spojená se zdravím	42
4.2.5 Chování opuštěných dětí.....	43
4.2.6 Shrnutí výsledků studií	44
Závěr	47
Resumé	49
Seznam použité literatury	50
Cizojazyčný glosář termínů	54

Ediční poznámka

Pro čínské geografické názvy a čínská vlastní jména používám ve své práci zápis ve standardní transkripci pinyin. V textu se často vyskytuje termín *hukou* (platný systém registrace domácností v Číně), který nemá jednoslovnou obdobu v českém jazyce. Proto je pro odlišení vyznačen kurzívou.

U názvů institucí a odborných termínů v textu používám přednostně české výrazy. Čínské a anglické ekvivalenty těchto výrazů lze dohledat v cizojazyčném glosáři v závěru práce. V glosáři uvádím zjednodušené čínské znaky a anglický výraz.

Bibliografické citace uvádím přímo v textu v závorkách. Vycházejí z normy ISO 690. V závorkách je uvedeno příjmení autora, nebo název zdroje, rok publikace a strana, z níž je citace převzata. Seznam použité literatury se všemi náležitostmi děl je zařazen v závěru práce.

Kurzívou jsou v textu zvýrazněny názvy monografií, zatímco názvy studií a odborných článků jsou vtištěny tučně.

Úvod

Dítě hraje ve všech kulturách významnou roli. Podle některých autorů zabývajících se Čínou a její kulturou (Obuchová 2004, s. 116) je důraz na rodinu v tradiční čínské společnosti snad ještě větší než v jakémkoli jiném společenství.

K dětem mám velmi blízko. Při svém ročním pobytu v Číně v provincii Yunnan jsem si všimla, jak místní rodiny své ratolesti vychovávají. Zaujalo mě, že mladší i starší děti většinou matka nebo babička neustále nosila v ručně vyšívaných zavínovačkách pevně připevněné na zádech. Mnohé novorozence a batolata bylo možné spatřit pouze v doprovodu jejich prarodičů. Ptala jsem se proto svých čínských kamarádů, proč tomu tak je. Kamarádi mi vysvětlili, že jde o tradiční model výchovy dětí v Číně. Pokud rodiče nemají čas a musí pracovat, o miminko se téměř automaticky postará babička s dědečkem.

O děti a čínskou rodinu jsem se poté zajímala dál a hlouběji a při sbírání informací o výchově tamních dětí jsem narazila na v dnešní Číně velice často médii diskutované téma opuštěných dětí. Jedná se o děti, které byly zanechány svými rodiči v domovině v péči někoho jiného. Stejný osud možná potkal nebo ještě potká několik mnou spatřených dětí hledajících tehdy v ulicích Yunnanu bezpečí u svých babiček a dědečků.

Začala jsem se ptát, kdo tyto opuštěné děti jsou, proč k tomuto jevu v nejlidnatější zemi světa dochází. Kolik opuštěných dětí dnes v Číně žije a kdo se o ně stará? A jaká rizika tato výchova bez přítomnosti rodičů může dětem přinášet? Na tyto otázky jsem hledala odpovědi při zpracovávání své bakalářské diplomové práce.

Odchod dospělých jedinců od svých dětí a často zároveň od starých rodičů znamená zásah do fungování celé tradiční čínské rodiny. Díky svému zájmu o výchovu dětí jsem se rozhodla věnovat se tomuto jevu a jeho vlivům na nejmladší členy rodiny, tedy na děti. Pro tuto práci jsem si stanovila tři hlavní cíle. Prvním z nich je představit čtenáři, kdo opuštěné děti jsou. Druhým cílem je zjistit a popsat příčiny vzniku tohoto jevu v dnešní Číně. Třetím cílem je analyzovat možná rizika při výchově opuštěných dětí.

Podobný osud potkal mnohé děti také na evropském kontinentu. V České republice se oblasti výchovy dětí bez rodičů věnovali přední dětské psychologové Prof. PhDr. Josef Langmeier, CSc. a Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc. Jejich studie *Psychická*

deprivace v dětství, ze které ve své práci čerpám, mi pomohla lépe porozumět terminologii a podrobně se seznámit s tímto zajímavým tématem.

Kromě Langmeierovy a Matějčkovy publikace vycházím při zpracování tématu ze studií provedených na různých místech Číny. Téměř každá z těchto studií byla zpracována na základě jiných dat získaných od jiného vzorku respondentů a byly provedeny různými metodami. Údaje o těchto studiích jsou zvlášť rozpracovány v první kapitole této práce.

Ve druhé kapitole se věnuji ekonomickým a právním příčinám vzniku skupiny opuštěných dětí. Přibližuji pojmy, jakými jsou ekonomická migrace a registrace domácností *hukou*.

Ve třetí kapitole vysvětluji, kdo jsou opuštěné děti, a uvádím různá kritéria pro zařazení dětí do této skupiny. Zabývám se aktuálním rozsahem fenoménu opuštěných dětí v Číně a oblastmi, ve kterých se nejčastěji vyskytují.

Čtvrtá kapitola je věnována vlivům výchovy bez rodičů na opuštěné děti. Následky jsou rozděleny do podkapitol a zpracovány na základě studií provedených v Číně a konzultovány s Langmeierovou a Matějčkovou publikací.

V závěru formuluji poznatky, ke kterým jsem došla.

1 Použitá literatura

Při zpracovávání bakalářské práce jsem se opírala o několik typů zdrojů. V oblasti ekonomické migrace a registrace domácností *hukou*, které se neustále vyvíjí, jsem čerpala z nejnovějších dostupných zdrojů, jakými byly studie **The household registration system and migrant labor in China: Notes on a debate** (Chan 2010) a publikace *The Education of Migrant Children and China's Future: The urban left-behind* (Ming 2014) zabývající se dětmi migrujících rodičů i migrujícími dětmi samotnými. Zajímavé údaje jsem doplnila na základě přednášky *Chinese Associations: Strengthening Civil Society, or Strengthening the State?* (Unger 2014) konající se v dubnu letošního roku v rámci série přednášek na UP. Jonathan Unger se dlouhodobě zabývá migrujícími dělníky a v minulosti sám zakusil několik týdnů jako pracovník v čínské továrně.

Co se týká výchovy čínských opuštěných a neopuštěných dětí, použila jsem pro svou práci tři typy literatury. Prvním typem jsou publikace pojednávající o tradiční čínské rodině, pohledu na společnost a roli dítěte v čínské kultuře. Z těch českých to jsou dvě knihy od Lubicy Obuchové: *Číňané 21. Století: dějiny, tradice, obchod* (Obuchová 1999) pojednávající o kultuře národa a čínském způsobu života a *Dítě a jeho svět* (Obuchová 2011), která se zabývá hierarchií a uspořádáním čínské rodiny, důležitostí porodit syna, rituály konanými za účelem otěhotnění a v době očekávání, oslavami příchodu dítěte na svět, péčí o novorozence a výchovou dětí.

Dále mi jako průvodce terminologií a celého problému výchovy dětí v nestandardních podmínkách posloužila kniha *Psychická deprivace v dětství* (Matějček a Langmeier 1968). Vycházela jsem z ní při studiu a následném popisu možných rizik, která z absence rodiče při výchově dítěte plynou.

Třetím typem literatury zabývající se výchovou tentokrát opuštěných dětí v Číně byly studie zpracované na základě výzkumů provedených v Číně, o kterých podrobně pojednávám v následující kapitole práce.

Kombinace české literatury zkoumající vývoj a chování dětí vyrůstajících po různě dlouhou dobu bez rodičů a čínských výzkumů opuštěných dětí má svá úskalí. Jmenuji na tomto místě tři rozdílné podmínky těchto dvou typů výzkumů a vysvětlím, jak jsem se snažila předejít možným nesouladům obou druhů studií.

Za prvé jsou děti v Číně většinou opuštěné na omezenou dobu. Děti zkoumané a pozorované Langmeierem a Matějčkem (1968) jsou dětmi vyrůstajícími v ústavech, dětských domovech, v péči členů rodiny nebo pěstounů. Já jsem se při svém studiu zaměřila na děti z publikace *Psychická deprivace v dětství*, které v podmínkách bez rodičů vyrůstaly určitou dobu a potom se vracely do svých rodin. Tím jsem se pokusila přiblížit podmínkám opuštěných dětí v Číně z hlediska doby odloučení dítěte od rodičů a také z hlediska traumat po navrácení se k rodině.

Za druhé rodiče opuštěných dětí v Číně většinou neprocházejí rozvodovým řízením. U několika případů v Langmeierově a Matějčkově výzkumu byly děti opuštěné právě z důvodu rozvodu rodičů, kdy se jeden z nich nebo oba rodiče o dítě nechtěli dál starat. Tyto případy jsem do své práce, pokud to bylo možné, nezahrnovala. Dítě procházející rozvodem rodičů odchod některého z nich prožívá několik traumat najednou a tato zkoumání by mohla mít za následek zkreslení výsledků mé práce.

Jako třetí skutečnost zmíním fakt, že čínské opuštěné děti při migraci svých rodičů často zůstávají doma v rodné vesnici. Stejná situace nenastává v případě dětí pozorovaných Langmeierem a Matějčkem v ústavech. Proto ve své práci čerpám především z pozorování dětí vyrůstajících v náhradních rodinách, u prarodičů nebo pobývajících v ústavech po omezenou dobu.

Myslím si, že kombinace výzkumu provedeného v České republice a na území Číny v oblasti výchovy dětí má své opodstatnění. Rodiče hrají nejdůležitější roli v životě dětí napříč kontinenty a v české a čínské kultuře je navíc klíčovou osobou při jejich výchově shodně matka.

1.1 Přehled studií provedených v Číně

Literaturou, ze které jsem hojně čerpala při analýze rizik výchovy opuštěných dětí, je 16 studií provedených v Číně a publikovaných v anglickém jazyce mezi lety 2008 až 2014. Jejich autory jsou vědečtí pracovníci a profesori vysokých škol v Číně, Spojených státech amerických a dalších zemích. Každá z těchto studií byla zpracována za jiných podmínek, zkoumala jiný počet různě starých dětí v odlišných oblastech. Studie se zabývají různými otázkami vlivu nepřítomnosti rodičů na děti. Proto okolnosti konkrétních studií, jako jsou: místo a rok provedení výzkumu, počet dětí zahrnutých do

studie a jejich věk, kritéria použitá pro zařazení do skupiny opuštěných dětí u jednotlivých studií a výzkumné otázky a metody zkoumání, pokud jsou uvedené, uvádím pro přehled v této kapitole.

Výzkum **Education of children left-behind in rural China** (Lu 2012) používá pro svou práci data z Čínského průzkumu zdraví a výživy, která byla sbírána dlouhodobě pomocí rozhovorů se všemi členy domácností v letech 1989, 1991, 1993, 1997, 2000, 2004 a 2006. Dohromady bylo do průzkumu zapojeno 4 400 domácností a 19 000 samostatných osob. Studie se týká populace městské i venkovské a byla provedena v devíti provinciích: Guangxi, Guizhou, Heilongjiang, Henan, Hubei, Hunan, Jiangsu, Liaoning a Shandong. Dohromady do ní bylo zapojeno 885 dětí. Výzkum bere v potaz různé druhy migrace v Číně včetně odchodu sourozenců a zkoumá celkový vliv migrace na vzdělání opuštěných dětí. Studie posuzuje výsledky v závislosti na pohlaví a věku dětí.

Studie **Psychological adjustment among left-behind children in rural China: The role of parentel migration and parent–child communication** (Su et al. 2013) vychází ze zkoumání 1 165 venkovských dětí ze základních a nižších středních škol v provincii Guangxi. Ve vzorku bylo 24,5 % dětí vyrůstajících bez obou svých rodičů, 18,9 % vychovávaných jedním rodičem a 56,6 % neopuštěných dětí průměrného věku 14 let. Průzkum se snaží hledat odpovědi na otázky, zda opuštěné děti častěji trpí pocity osamělosti, zkoumá pocity štěstí a spokojenosti opuštěných dětí, zabývá se také frekvencí komunikace opuštěných dětí s jejich rodiči. Dělí vzorek dětí na tři skupiny: děti vyrůstající bez obou rodičů, děti, kterým odešel za prací jeden rodič, a děti žijící s otcem i matkou.

The mental health of children left-behind in rural China by migrating parents: A literature review (Qin a Albin 2010) je souhrnem poznatků z knih, výzkumů a studií uveřejněných v čínských časopisech nebo prezentovaných na konferencích, které byly publikovány mezi léty 2001 až 2008 v Číně. Mnohé z nich před tím nebyly zveřejněny.

Kvalitativní studie **Study and school in the lives of children in migrant families: A view from rural Jiangxi, China** (Murphy 2014) byla provedena na základě dat získaných v letech 2010 a 2011 na území provincie Jiangxi.

Mental health in the left-behind children in the Fujian province of China (Albin et al. 2013) je studií provedenou v roce 2011 v provincii Fujian na dětech starých 13 až 15 let pomocí dotazníků. Zabývá se citovým zdravím opuštěných dětí. Průzkumu se zúčastnilo celkem 2 483 dětí, z nichž jako opuštěné jich bylo klasifikovaných 963. Studie klasifikuje jako opuštěné děti ty, jejichž rodič nebo rodiče byli mimo domov kvůli práci po většinu roku.

Studie **Health-related quality of life of “left-behind children”: A cross-sectional survey in rural China** (Jia et al. 2010) byla provedena v roce 2010 v provincii Shandong ve skupině 640 dětí mezi 8 a 14 lety. Z celkového počtu dětí patřilo do skupiny opuštěných dětí 324 (50,6 %) jedinců, zatímco 282 jich žilo se svými rodiči. Mezi opuštěné tento výzkum započítává děti vychovávané bez jednoho nebo obou rodičů po dobu nejméně šesti měsíců. Výzkum hledá odpověď na otázku kvality života opuštěných dětí spojenou se zdravím a porovnává ji s kvalitou života u dětí vyrůstajících se svými rodiči. Výzkum čerpá poznatky z předchozích studií zaměřených na jednotlivé nemoci objevující se u skupiny opuštěných dětí.

The effect of parental labor migration on children’s educational progress in rural china (Meyerhoefer a Chen 2011) je studií ze dvou severovýchodních provincií Hebei a Liaoning zkoumající závislost vnitřní migrace v Číně na dosaženém vzdělání potomků migrujících obyvatel. Za migrující obyvatele považuje výzkum rolníky pracující mimo domov alespoň šest měsíců v roce.

Průzkum **The status of care and nutrition of 774 left-behind children in rural areas in China** (Luo et al. 2008) se pokusil najít rozdíl mezi výživou opuštěných a neopuštěných dětí mladších sedmi let ve venkovských částech Číny. Tato studie

započítává mezi opuštěné děti ty žijící bez svých rodičů nebo matky po dobu alespoň tři měsíců. Kromě dotazníkové metody byly děti podrobeny také krevním testům.

Výzkum **Migration and the overweight and underweight status of children in rural China** (de Brauw a Mu 2011) pracuje se stejnými daty jako výzkum **Education of children left-behind in rural China** (Lu 2012) sbíranými dlouhodobě na venkově v devíti čínských provinciích a zaměřuje se na informace z let 1997, 2000, 2004 a 2006. Zabývá poměrem výšky a váhy dětí vyrůstajících bez rodičů. Pro definici nadváhy a podvýživy odborníci použili Index tělesné hmotnosti BMI.

Emotional and behavioral problems of Chinese left-behind children: A preliminary study (Gill a Birmaher 2010) je studií provedenou na základě dotazníku předloženého 1 274 dětem ve věku 10 až 15 let. Tyto děti navštěvovaly základní nebo nižší střední školy v provincii Hunan. Ze zúčastněných dětí 49 % mělo ve svém životě zkušenost s odloučením se od rodičů. Studie zkoumá emocionální problémy a odchylky v chování u opuštěných dětí. Do kategorie opuštěných dětí výzkum zahrnuje děti vychovávané jinými opatrovníky než vlastními rodiči po dobu alespoň 12 měsíců. Studie rozděluje děti do rizikových skupin podle jejich opatrovatelů. Zabývá se spojitostí mezi duševními problémy a druhem opatrovníka, který se v době nepřítomnosti o dítě stará.

Studie **Depression risk of 'left-behind children' in rural China** (He et al. 2012) z provincie Hubei se zabývá depresí a rizikem jejího vzniku u skupiny opuštěných dětí a zkoumá faktory přispívající ke zvyšování nebezpečí vzniku deprese u této skupiny. Studie byla provedená na vzorku 875 dětí ve věku 9 až 11 let. Ze skupiny 875 dětí jich 590 (67,4 %) splňovalo kritéria pro zařazení do skupiny opuštěných dětí, a dalších 285 žilo s rodiči. Studie rozdělila respondenty na tři skupiny podle socioekonomického statutu.

Výzkum **Loneliness of left-behind children: A cross-sectional survey in a sample of rural China** (Jia a Tian 2010) byl proveden na venkově v provincii Shandong pomocí

napůl strukturovaných dotazníků. Bylo do něj zahrnuto 324 opuštěných dětí a 282 dětí žijících se svými rodiči. Na dotazníky odpovídaly děti 8 až 14 let staré, chlapci i dívky s různým stupněm dosaženého vzdělání. Výsledky těchto dvou skupin byly porovnávány. Za opuštěné děti jsou ve zmiňovaném výzkumu považovány děti opuštěné jedním nebo oběma svými rodiči.

Výzkum **Loneliness of left-behind children: A cross-sectional survey in a sample of rural China** (Jia a Tian 2010) byl proveden na venkově v provincii Shandong pomocí napůl strukturovaných dotazníků. Bylo do něj zahrnuto 324 opuštěných dětí a 282 dětí žijících se svými rodiči. Na dotazníky odpovídaly děti 8 až 14 let staré, chlapci i dívky s různým stupněm dosaženého vzdělání. Výsledky těchto dvou skupin byly porovnávány. Za opuštěné děti jsou ve zmiňovaném výzkumu považovány děti opuštěné jedním nebo oběma svými rodiči.

Průzkum **Child development in rural China: Children left-behind by their migrant parents and children of nonmigrant families** (Wen a Lin 2012) vychází z dat sesbíraných ve venkovských částech provincie Hunan. Výzkumu se zúčastnilo kolem 620 dětí ve věku od 8 do 18 let. Z nich polovina byla potomkem jednoho nebo obou migrujících rodičů, zatím co druhá polovina zkoumaného vzorku žila s oběma rodiči. Na základě dotazníku a porovnání obou skupin dětí se studie pokouší odpovědět na následující otázky: jak jsou opuštěné děti spokojené v životě a při studiu, jaké je zdraví těchto dětí a jejich angažovanost ve škole.

Výzkum **The impact of parental migration on health status and health behaviours among left-behind adolescent school children in China** (Congdon et al. 2010) byl proveden mezi lety 2007 a 2008 na jihu země v provincii Guangdong na 2 986 dětech ve věku 13 až 18 let navštěvujících nižší střední školu na venkově. Z celkového počtu respondentů bylo 18,1 % zařazeno do skupiny opuštěných dětí. Mezi opuštěné tato studie počítá děti, se kterými alespoň jeden z rodičů nežije šest po sobě jdoucích měsíců.

Studie **Does migration benefit the schooling of children left-behind? Evidence from rural northwest China** (Hu 2013) zkoumá vliv migrace na vzdělání dětí ve věku 9 až 12 let. Studie zvláště zkoumá vliv migrace rodičů na děti a vliv kompenzace nepřítomnosti otce a matky v podobě peněz posílaných domů. Pro svůj výzkum používá data sesbíraná v roce 2004 v provincii Gansu.

Průzkum **Labor migration and time use patterns of the left-behind children and elderly in rural China** (Chang et al. 2011) pracoval se stejnými daty z devíti čínských provincií sesbíranými v etapách jako výzkum **Education of children left-behind in rural China** (Lu 2012). Chang se zaměřil na data z let 1997 až 2006. U 3 333 žen a 3 231 mužů starších 51 let a u 1 579 dívek a 1 742 chlapců mezi 7 až 14 roky zkoumal dopady odchodu některých členů rodiny na rodinné příslušníky zůstávající doma na venkově.

Z výše uvedených a podrobně popsaných studií a Langmeierovy a Matějčkovy publikace *Psychická deprivace v dětství* (1968) jsem ve čtvrté kapitole rozdělila a přiblížila možné následky migrace rodičů na děti do samostatných okruhů.

2 Příčiny vzniku skupiny opuštěných dětí

V Číně dnes najdeme nejen největší počet domácích migrujících obyvatel na světě, ale také největší počet touto migrující populací opuštěných dětí (Lu 2012, s. 328). Jejich rodiče jsou zpravidla migrující dělníci, kteří tyto děti zanechávají v rodných oblastech a sami odcházejí vydělávat na živobytí do továren ve městech na pobřeží.

Vznik velké skupiny dětí opuštěných rodiči má několik příčin. Kromě ekonomické migrace a platného systému registrací domácností *hukou* jsou další příčinou také ekonomické podmínky rodin, pro které je většinou nemožné svou ratolest ve městě uživit a postarat se o ni. Tradiční pohled Číňanů na vzdělání jako na jednu z nejcennějších hodnot je také častým důvodem k rozdělení rodiny. Rodiče odchází do měst vydělat peníze na studia svých dětí, které zůstávají na venkově a navštěvují tamní školy.

Tyto příčiny jsou každá zvlášť rozebrány v následující kapitole.

2.1 Ekonomická migrace na území ČLR a urbanizace

Tradičně byli Číňané po staletí zemědělským národem usazeným především na venkově. Počet městského obyvatelstva se zvýšil v moderní éře. Čína dnes drží světový primát venkovské většiny a stejně tak městské menšiny, která dnes žije ve městech s nejhustším osídlením (Obuchová 1999, s. 183).

Stěhování obyvatel v rámci Číny je úzce spojeno s urbanizací. Většina migrující populace posledních několika desítek let odchází z venkova do měst. Vnitřní migrace v Číně byla odstartována ekonomickými reformami a otevřením se světu.

Čínská politika otevřených dveří byla zavedena na konci 70. let minulého století. Znamenala kromě otevření se ostatním státům také nové možnosti pro domácí obyvatele. Trend stěhování se z venkova do měst, tzv. ekonomická migrace, od té doby neklesá (Hu 2013, s. 52).

V roce 1999 bylo městské obyvatelstvo v Číně odhadováno na 30 % (Obuchová 1999, s. 186). Podle dat získaných z Čínského statistického úřadu vlivem překotné vnitrostátní migrace a velmi rychlé urbanizace tato hodnota v roce 2011 překročila 50 % populace

žijící ve městech (UNICEF Annual Report 2012 for China, s. 2). S takovými velkými přesuny se čínská vláda snaží různými způsoby vyrovnávat a stav městského obyvatelstva regulovat.

Jak uvádí Obuchová (1999, s. 187), tento rychlý nárůst není dán pouze reálnou migrací, ale také administrativním povýšením dříve venkovských městysů a městeček na města. Tato administrativní změna mohla skokově navýšit počet městského obyvatelstva o několik řádů.

Je velký rozdíl mezi obyvateli ve městě skutečně žijícími a obyvateli s městskou registrací usazenými ve městě legálně. Díky registraci *hukou* od počátku 80. let plynule roste rozdíl mezi skutečnou populací měst a obyvateli, kteří jsou jako městská populace oficiálně registrováni (Chan 2010, s. 360).

2.1.1 Historický vývoj migrace v Číně a její aktuální rozsah

V polovině 80. let, kdy nastartovaný export a dynamická ekonomika potřebovaly více pracovních sil, registrační systém *hukou* bránil masivnímu přesunu těchto sil z vesnic do továren na pobřeží. Stěhovat za prací se mohli pouze někteří vybraní rolníci potřební při aktuálním nedostatku pracovní síly. Nikdo z nich však nedostal městskou registraci a nedosáhl tak na mnohé sociální výhody poskytované městskému obyvatelstvu (Young 2013, s. 125).

Obrovský přesun čínského obyvatelstva z venkova do měst začal na počátku 90. let 20. století. V této době, jak uvádí Vojta (2011, s. 186), došlo k uvolnění dosavadního systému pomocí matriční registrace. Díky matriční registraci mohli obyvatelé ČLR změnit své trvalé bydliště pouze na základě státem přiděleného zaměstnání nebo sňatkem s osobou z jiné obce.

V 90. letech se masový přesun venkovské pracovní síly do měst, aby mohl uspokojit poptávku po ní, stal základní strategií čínské vlády. Postupně se z třídy migrujících dělníků stala opora pro čínský exportní průmysl. V exportních centrech jako jsou Shenzhen a Dongguan tvoří 70 % až 80 % veškeré pracovní síly (Chan 2010, s. 350).

Počet mobilní pracovní síly s venkovskou registrací stoupl z 20 až 30 milionů na začátku 80. let na 140 milionů ke konci roku 2008 a na 150 milionů v polovině roku 2009 (Chan 2010, s. 359). Jiný odhad hovoří o dvou milionech migrujících na území

Číny v 80. letech, zatímco v roce 2003 tento odhad stoupl ke 150 milionům stěhujících se obyvatel (Meyerhoefer a Chen 2010, s. 383).

Ronald C. Brown (2010, s. 89) udává, že odhadovaný počet pracovníků migrujících mezi venkovem a městy je v roce 2010 alespoň 130 milionů. Další zdroj (Chan 2010, s. 360) uvádí zvýšení počtu během deseti let ze 70 milionů v roce 1993 na 140 milionů v roce 2003.

Nejnovější údaje podle Jonathana Ungera (2014) hovoří o číslech mezi 180 až 250 miliony kočujících pracovníků. Ming (2014, s. 15) odhaduje počet migrujících dělníků na 250 milionů, což představuje 19 % z celkové čínské a 3 % z celosvětové populace. Tato čísla téměř vždy jsou udávána s poměrně velkým rozpětím. Vyčíslit totiž přesně počty čínských obyvatel je zatím stále problematické. Určení jednoznačně správného počtu migrujících dělníků v Číně je obtížné také proto, že údaje o nich nelze dohledat u jejich zaměstnavatelů nebo v místě reálného bydliště. Tito dělníci jsou nadále zapsáni k pobytu v rodné vsi a zaměstnání často bez pracovní smlouvy. Je však více než pravděpodobné, jak uvádí Lu (2012, s. 328), že Čína drží světový primát v počtu domácích migrujících dělníků.

2.1.2 Důvody k migraci a nejčteněji zasažené oblasti

Venkované se stěhují do měst v naději, že najdou lepší práci než tu, která je dostupná blízko jejich domova, a že za ni dostanou lépe zapláceno. Většinou v továrnách nachází práci při výrobě hraček, oblečení, obuvi, elektroniky a dalšího spotřebního zboží (Brown 2010, s. 89-90).

Podle Čínského výzkumného centra pro děti mladistvé v roce 2006 75 % migrujících dělníků posílá vydělané peníze zpět svým rodinám. U pracovníků, kteří mají děti, je toto číslo 90 % (Lu 2012, s. 330-331). Kromě nalezení ekonomicky výhodnějších podmínek pro sebe samotné se tedy migrující obyvatelstvo snaží zajistit dostatek prostředků především pro svoje rodiny.

Dá se předpokládat, že kromě výdajů na živobytí dělníci opatřují také prostředky pro vzdělání svých potomků. Ve výzkumu v provincii Jiangxi opuštěné děti potvrdily, že důvodem jejich rodičů k odchodu za prací bylo financování jejich studia (Murphy 2014, s. 39).

Oblasti zasažené migrací můžeme rozdělit na dva typy: emigrační, odkud dělníci odcházejí a zanechávají tam zbytek svých rodin, a imigrační, kam přicházejí za prací (Moderní Čína 2009, s. 37).

Typickou imigrační zónou je například provincie Guangdong, která tvoří více než 40 % hodnoty čínského zahraničního obchodu. Do Guangdongu přicházejí dělníci z chudších oblastí podél Dlouhé řeky, jako jsou provincie Hubei, Hunan, Jiangsu, Jiangxi a Sichuan (Brown 2010, s. 90). Migrující obyvatelstvo sem přichází hledat práci v továrnách. Chudé provincie bývají naopak emigračními oblastmi, odkud se dělníci stěhují za lepšími výdělky.

Provincií se značným přesunem venkovského obyvatelstva do měst je také provincie Guangxi (Su et al. 2013, s. 163). Zde dochází k přesunům obyvatelstva hojně v rámci jedné provincie. Zatímco z provincie Fujian odchází velké množství pracovníků do zahraničí (Albin et al. 2013, s. 22).

Vzhledem k tomu, že většina rolníků se stěhuje pryč z nejchudších částí země, dá se předpokládat, že tam najdeme také největší počet jimi opuštěných dětí a dalších členů rodiny.

2.2 Registrace *hukou*

Registrace domácnosti *hukou* rozděluje v Číně po více než půl století obyvatelstvo na dvě třídy: obyvatelstvo městské a obyvatelstvo venkovské (Brown 2010, s. 87). Jak uvádí Chan (2010, s. 358), kroky k zastavení odlivu zemědělců z venkova do měst byly v Číně podnikány již po komunistickém převratu v roce 1949. Celý systém pro kontrolu mobility obyvatelstva byl poté uzákoněn v roce 1958. Od tohoto data je každý občan povinně zaregistrován na venkově, nebo ve městě v konkrétní administrativní jednotce. Příslušné vládě byla předána zodpovědnost za přesun obyvatel v rámci této jednotky. Tím došlo k pevnému svázání zemědělců a jejich potomků s půdou a Číňané ztratili právo stěhovat se v rámci rodné země.

Do roku 1997 byla přeregistrace trvalého pobytu z vesnice do menších měst komplikovanou procedurou, která zapříčiňovala evidenci tzv. sezónních dělníků ve svých rodných vesnicích, přestože ve městech pracovali již několik let. Ulehčením těchto administrativních předpisů došlo ke změnám (Obuchová 1999, s. 187). Ty však

nebyly nijak významné, jelikož malá města se zdají být pro sezónní dělníky migrující z venkovských oblastí nepřitažlivá (Chan 2010, s. 361).

700 až 800 milionům obyvatel s registrací na venkově v roce 2010 nebylo povoleno usadit se ve městě. Byly jim odepřeny také státní služby a sociální zabezpečení běžně poskytované městské populaci s příslušnou registrací (Chan 2010, s. 356-357).

V roce 2014 oprávnění usadit se ve městě vlastní 36 % z celkového počtu čínského obyvatelstva (The great transition). Populaci s venkovským *hukou* sousedící s městy může být nabídnuta městská registrace včetně některých sociálních výhod výměnou za vzdání se práv k půdě, čímž je umožněna expanze města (Chan 2010, s. 361).

Podle několika odborníků (Chan 2010, s. 359; Jia a Tian 2010, s. 813; Young 2013, s. 23) se v případě registrace *hukou*, která jedinci připisuje neměnné sociální a ekonomické postavení, jedná o zjevnou diskriminaci ze strany státu. Z držitelů venkovské registrace vznikla nižší třída bez nároků na zařazení do penzijního plánu města, bez možnosti získat ve městě bydlení nebo studovat místní školy.

Podle výzkumu mezi migrující populací v provincii Jiangsu v roce 2006 tito dělníci trpí diskriminací v oblastech zaměstnanosti, sociálního zabezpečení, zdravotních služeb, bydlení a vzdělání (Brown 2010, s. 91).

Systém registrace domácností *hukou*, jak ve své studii předkládá Chan (2010, s. 360) na základě Lewisova modelu vývoje ekonomiky založené na přebytkové pracovní síle, pomohl odložit tzv. kritický bod, kdy dojde k vyčerpání nadbytku této pracovní síly. K vyčerpání levné pracovní síly v Číně dříve nebo později dojde a Čína se s tímto faktem, stejně jako s obrovskými přesuny obyvatelstva neregistrovaného v místě, kde bydlí, bude muset vyrovnat.

Během fungování systému registrace domácností *hukou* došlo podle Younga (2013, s. 18) během posledních dvou desetiletí ke dvěma pokusům o jeho zlepšení. Prvním pokusem bylo postoupení správy a více rozhodovacích pravomocí místním vládám na nižší úrovni. Druhou snahou je přidělení městské registrace dětem nebo rodičům migrujících dělníků, kteří již své městské *hukou* získali.

V dnešní době probíhají diskuse o odstranění nebo alespoň úpravě dosavadního systému registrace domácností. V roce 2010 tehdejší prezident Wen Jiabao v několika přímých přenosech odpovídal na návrh přidělení městské registrace společně se sociálními

výhodami obyvatelům skutečně žijícím ve městech. Tyto návrhy se však nesetkaly s odezvou vlády (Chan 2010, s. 362). Proto tedy systém *hukou* stále čeká na svoje vyřešení stejně jako miliony migrujících dělníků a jejich rodiny očekávající jejich návrat zpátky do rodných vesnic.

2.3 Ekonomické a rodinné zázemí města

Rodiče migrující za prací nechávají své potomky doma z ekonomických důvodů a také kvůli nejistotám, které tato migrace nutně přináší (Lu 2012, s. 328). Zmíněnou nejistotu představuje nestálost pracovního místa a obecně větší rizika plynoucí pro děti ze života ve velkoměstech. V porovnání se životem na venkově lze ve městě očekávat vyšší náklady na živobytí, které si čínští dělníci těžko mohou dovolit.

Někteří migrující pracovníci zanechávají své děti na venkově kvůli ekonomicky nepříznivé situaci a kvůli odepřenému přístupu k základní sociální péči v městských oblastech (Qin a Albin 2010, s. 4).

Migrující dělníci často bydlí přímo v továrních ubytovnách, pracují až deset hodin denně šest dní v týdnu (Murphy 2014, s. 33). I kdyby tedy registrační systém povolil stěhování celých rodin do měst, rodiče by ve městě na výchovu svých dětí bez přítomnosti prarodičů pravděpodobně nestačili.

Také vysoké náklady na zajištění péče a vzdělání ve městech znemožňují mnohým rodičům vzít si potomka s sebou (Lu 2012, s. 330). Dětem s vesnickou registrací není dovoleno studovat ve městě buď kvůli finančním omezením rodiny, nebo kvůli právním překážkám. Podle několika studií (Meyerhoefer a Chen 2011, s. 384; Hu 2013, s. 66) nemohou mnozí rodiče díky přísnému systému registrace domácností a zároveň se zvyšujícími se náklady na vzdělání vzít své ratolesti s sebou do města a zapsat je do tamních škol. Proto děti raději nechají na venkově a za prací odchází sami.

Někteří migrující obyvatelé si však svoje děti s sebou do měst berou. Jedná se o dělníky s vyššími příjmy a stálým zaměstnáním. Jejich dětem se říká migrující (kočující) děti (Gao 2010, s. 75). Otázka adaptace migrujících dětí v městském prostředí a jejich život ve velkoměstech je, podobně jako život a výchova opuštěných dětí, diskutovaným tématem dnešní Číny.

2.3.1 Čínský školský systém a vzdělávání na vesnici

Povinná školní docházka platí v Číně od roku 1986. Děti ji začínají, stejně jako v České republice, ve věku šesti nebo sedmi roků, a končí po devíti letech v 15 nebo 16 letech (Su 2002, s. 34-35).

Prvních šest let navštěvují školu základní, ze které postupují na nižší střední školu. Při přestupu na nižší střední školu dříve žáci museli skládat zkoušky, které jsou dnes již zrušeny. Po nižším stupni střední školy, který trvá tři roky, si žáci mohou vybrat, jednou z možností je pokračovat ve vzdělání na vyšší střední škole, na kterou již bez přijímacích zkoušek přijati být nemohou. Další variantou je naučit se během dvou až tříleté výuky řemeslu. Pokud si studenti zvolí vyšší střední školu, mohou po jejím absolvování ti nejctižádostivější pokračovat ve studiu na univerzitě (Čínský vzdělávací systém).

Čínský vzdělávací systém se v různých provinciích liší, někdy dokonce může být nestejný i v rámci jedné administrativní jednotky. Studenti tak při přijímacích zkouškách na vyšší střední školu a univerzitu mohou často konat vstupní zkoušky pouze v místě svého rodiště (Murphy 2014, s. 33). Rodiče, kteří chtějí podpořit svoje potomky při dalším studiu po povinné školní docházce, nemají často jinou možnost než od nich odejít.

Vzdělání ve venkovských oblastech je charakterizováno vyššími náklady a nižší kvalitou. Přestože je povinná školní docházka garantována jako bezplatná, realita bývá často jiná. Podle výzkumu na čínském venkově (Luo et al. 2012, s. 331) obzvlášť v oblastech, kde obecní příjmy nestačí na pokrytí nákladů na provoz škol, bývají často studenti povinni hradit školné. Ve stejné studii bylo zjištěno, že náklady se skokově zvyšují především při přestupu ze základní na střední školu. Nižší stupeň střední školy je přitom součástí povinné školní docházky.

Čínská vláda od roku 2000 tlačí na orgány místní správy, aby bezplatnou devítiletou povinnou školní docházku na venkově zajistily. Byly podniknuty kroky ke zlepšení situace, na všech místech však zatím není zcela vyřešena (Su 2002, s. 92).

Nižší kvalita školství na venkově zároveň neustále snižuje pravděpodobnost dětí z vesnic pro přijetí na střední školy. I navzdory některým opatřením k nápravě situace

na venkově stále funguje upřednostňování vzdělání chlapců před vzděláním dívek (Lu 2012, s. 331).

Rodiče zanechávají svoje děti na venkově a odchází, aby vydělali peníze na jejich studia. Děti přitom zůstávají bez svých matek a otců a podmínky, ve kterých vyrůstají, jim dobré vzdělání často nezaručují.

3 Opuštěné děti

Za opuštěné děti, považujeme děti vyrůstající bez jednoho nebo obou rodičů, kteří odešli za prací do jiného místa. Jejich rodiči jsou zpravidla migrující dělníci, kteří odchází z venkovských oblastí do měst, kde se pro lepší ekonomické poměry snaží zajistit rodině obživu, případně lepší podmínky pro vzdělání svých potomků apod. (Liu 2013).

Některé studie (Su et al. 2013, s. 163; Wen a Lin 2012, s. 121) počítají mezi opuštěné děti všechny děti mladší 18 let, kteří vyrůstají bez rodičů. Zatímco jiné výzkumy (Gao 2010, s. 75) klasifikují opuštěné děti jako děti do 17 let, jejichž rodiče nebydlí v místě svého trvalého pobytu, ale odešli za prací do města.

Ve mnou analyzovaných výzkumech se objevují různé názory na kritéria pro zařazení dětí do skupiny opuštěných dětí. Studie se neshodují v zařazení podle doby, kdy rodiče a děti žijí odděleně. Studie z provincie Hunan (Gill a Birmaher 2010, s. 657) zahrnuje mezi opuštěné děti dcery a syny rodičů, kteří byli vychováváni jinými opatrovníky po dobu alespoň jednoho roku. Jiné výzkumy (Meyerhoefer a Chen 2011, s. 380; Congdon et al. 2010, s. 2; Jia et al. 2010, s. 776; Murphy 2014, s. 31) pracují s opuštěnými dětmi vyrůstajícími bez rodičů po dobu šesti a více měsíců. Jedna z analyzovaných studií (Luo et al. 2008, s. 382) mezi opuštěné děti započítává ratolesti vyrůstající bez rodičů alespoň tři měsíce. Jiné výzkumy (Jia a Tian 2010, s. 813; Lu 2012, s. 329) délku období, na které rodiče migrují za prací a zanechávají své děti v péči jiných osob, blíže nespecifikují. Není tedy jednotně stanovena minimální doba nepřítomnosti rodičů tak, aby dítě mohlo být jednoznačně klasifikováno jako opuštěné.

Nejčastěji se ve studiích objevují případy, kdy dítě je opuštěné oběma rodiči, kteří odešli za prací, následovány případy, kdy dítě je vychováváno samotnou matkou v dlouhodobé nepřítomnosti otce. Nejméně častým případem je otcovská výchova a nepřítomnost pracující matky. Podle průzkumu vycházejícího z dat sbíraných dlouhodobě (Lu 2012, s. 338) některé rodiny žijící na venkově posílají za prací starší sourozence, aby tak finančně zabezpečili domácnost a podpořili mladší potomky při studiu.

Opuštěné děti, jak bylo rozebráno v předchozí kapitole, úzce souvisí s ekonomickou migrací. Můžeme je vnímat jako daň za prudký ekonomický růst Číny (Jia et al. 2010,

s. 777). Jejich rodiče odchází za pracovními příležitostmi do měst a jako daň za lepší příjem pro obživu rodiny zanechávají svoje děti na venkově v péči jiných osob.

Rysem dnešní ekonomicky rozvíjející se země jsou dva jevy: stárnutí jejího obyvatelstva a pokles počtu dětské populace na celkovém počtu čínského obyvatelstva. Zastoupení dětí se zmenšilo z 34 % v roce 1990 na 21 % v roce 2010 (UNICEF Annual Report 2012 for China, s. 2).

Podle dat získaných z Čínského statistického úřadu a uveřejněných ve Výroční zprávě UNICEF pro rok 2012 je migrací v Číně zasaženo 106 milionů dětí z celkového počtu 279 milionů, což je přibližně jedna třetina (UNICEF Annual Report 2012 for China, s. 2).

Podle Čínského výzkumného centra pro děti a mládí v roce 2006 je migrujícími dělníky doma ponecháno 70 % dětí, tedy 58 milionů. Mezi těmito dětmi je jedna třetina odloučena od obou svých rodičů (Lu 2012, s. 330). Ze zprávy uveřejněné v roce 2008 Federací čínských žen vyplývá, že v Číně se za prací do měst přesunulo více než 140 milionů zemědělců (Jia et al. 2010, s. 775).

Podle průzkumu z roku 2005 bylo mezi venkovskými opuštěnými dětmi přibližně 27 % dětí do pěti let, 35 % mezi 6 až 11 lety, 21 % starých 12 až 14 let a 17 % dětí mezi 15 až 17 roky (Gao 2010, s. 75).

Dětí, které se migrace účastnily aktivně, bylo v roce 2010 napočítáno 36 milionů, což je nárůst o 9 milionů z roku 2008. Dnes je tedy v Číně podle těchto údajů migrací ovlivněno aktivně nebo pasivně každé třetí dítě (UNICEF Annual Report 2012 for China, s. 2).

Opuštěné děti zůstávají bez svých rodičů nejčastěji na venkově a to v chudých oblastech Číny (Luo et al. 2008, s. 386). Venkov je domovem pro 88 % ze 70 milionů dětí, které při odchodu rodičů za prací zůstaly doma (Qin a Albin 2010, s. 9). Ve vesnických oblastech podle průzkumu čínského obyvatelstva provedeného v roce 2005 tvořily opuštěné děti přibližně 28 % z celkového počtu venkovských dětí (Gao 2010, s. 75).

Populaci opuštěných dětí najdeme především v deseti čínských provinciích: Sichuan, Anhui, Henan, Guangdong, Hunan, Jiangxi, Guangxi, Hubei, Guizhou a Jiangsu,

přičemž v prvních šesti z nich je koncentrována více než polovina dětí vyrůstajících bez rodičů (Gao 2010, s. 75-76).

V provincii Fujian je mezi opuštěnými dětmi vysoké procento takových dětí, jejichž rodiče odešli za prací do zahraničí (Albin et al. 2013, s. 22). Největší procentuální zastoupení opuštěných dětí má podle průzkumu z roku 2006 (Murphy 2014, s. 35) provincie Jiangxi. V tomto roce zde podle studie žilo až 34,7 % opuštěných dětí z celkového počtu tamních dětí ve věku do 14 let. Výskyt opuštěných dětí kopíruje emigrační oblasti zvláště chudších provincií, ze kterých rolníci odcházejí za lepšími výdělky do měst.

3.1 Kdo jsou rodiče opuštěných dětí

Migrace se dotýká různých vrstev obyvatelstva. Opuštěné děti mohou být zanechány bez přítomnosti své migrující matky, otce, obou rodičů nebo sourozence (Lu 2012, s. 329).

Čínští rolníci, rodiče opuštěných dětí, se pod vlivem rostoucího tempa čínské ekonomiky začali přesouvat do rozvíjejících se měst, aby tak uspokojili poptávku po pracovní síle. První z nich ve větším počtu přicházeli do továren v průběhu 70. let. Protože byli i nadále registrováni na venkově, nebylo jim povoleno usadit se ve městech oficiálně a byly jim odepřeny také státní služby a sociální zabezpečení, které byly jinak běžně poskytovány městské populaci (Chan 2010, s. 356-357; Ming 2014, s. 24-25).

Většina migrujících dělníků stěhujících se v rámci území Číny jsou dospělí jedinci mezi 25 až 49 lety (Gao 2010, s. 80). Tito migrující pracovníci přispěli k ekonomickému rozvoji Číny a byli jedním z hnacích motorů její přeměny na tržní ekonomiku (Brown 2010, s. 90).

Kromě dělníků stěhujících se za prací v dnešní době roste také počet migrujících žen. Jak uvádí Brown (2010, s. 90-91) na základě sčítání lidu z roku 2000, přes 60 % z 10 milionů migrujících dělníků v provincii Guangdong jsou ženy. Stejný zdroj udává, že v roce 2003 představovaly ženy 70 % z 5,5 milionů migrujícího dělnictva ve speciální ekonomické zóně Shenzhen.

Dělníci ve většině případů pobírají mzdu na úrovni životního minima. Nevztahují se na ně žádné podpory nebo jiná ochranná opatření platná pro městskou populaci (Young 2013, s. 15). Bylo zaznamenáno, že během dvou desetiletí od počátku 80. let se reálná mzda migrujících venkovských dělníků na pobřeží i přes prudký ekonomický růst v podstatě nezvýšila (Chan 2010, s. 360). Podle Ungera (2014) je dnes mzda migrujících pracovníků dvakrát až třikrát vyšší než byla před deseti lety.

V některých velkých městech a exportních zónách je zákonem zakázáno migrujícím dělníkům zastávat zaměstnání nespádající do skupiny prací s nízkou kvalifikací označované jako 3-D¹. Jedná se o práce fyzicky namáhavé a nebezpečné (Chan 2010, s. 359). Tito dělníci však dobrovolně volí tuto variantu raději, než aby zůstali na venkově, a počet mobilní populace během posledních 30 let prudce roste.

Migrující obyvatelstvo nachází nejčastěji práci v továrnách, na jejíž přidělení jsou ochotni stát fronty. Podle Ungera (2014) většinu z nich zaměstnávají společnosti evropské, americké, hongkongské, taiwanské a jihokorejské. V mnohých z nich je potom s dělníky nakládáno jako s vojáky, někde potřebují například povolení k tomu, aby si odskočili na záchod.

Migrující dělnictvo, přes dílčí snahy o zlepšení svého postavení, je náchylnou skupinou bez jakýchkoli jistot nebo zabezpečení. S touto situací se stát snaží vyrovnat. Podle Browna (2010, s. 86-87) mají všichni pracovníci včetně migrujících dělníků právo na rovné pracovní zákony a není povoleno uplatňovat na ně jakoukoli formu diskriminace. To má platit i pro migrující dělníky zaměstnané bez pracovní smlouvy.

Migrující dělníci si však svých práv většinou nejsou vědomi a to je nevýhoda, kterou proti nim využívají jejich zaměstnavatelé. Stává se, že jim zadržují výplaty, odmítají platit přesčasy nebo je nutí pracovat déle, než je dovolené (Brown 2010, 90). Z toho důvodu si mnozí dělníci netroufnou přestěhovat se do města se svými potomky, o které by nemuseli mít možnost řádně se postarat. Unger (2014) tvrdí, že v dnešní době však počet obyvatel přicházejících do měst se svými ratolestmi roste. Někteří z nich se do měst stěhují se svými rodiči, kteří se o děti mají starat.

Situace v Asii se výrazně mění od konce 80. let. S ekonomickou svobodou sílí touha po svobodě politické. To vše je umocněno odchodem staré „poslušné“ generace, která je

¹ Z anglického *dirty, dangerous, demeaning*

nahrazována novou (Obuchová 1999, s. 237). Dnes hovoříme o tzv. druhé generaci migrujících dělníků, u nichž je možné doufat v menší shovívavost vůči nespravedlivému zacházení (Chan 2010, s. 361).

3.2 Kdo jsou opatrovatelé opuštěných dětí

V tradiční čínské rodině hlavní péči o dítě zajišťovala vždy matka. K výjimce docházelo pouze tehdy, narodil-li se další potomek a péči o prvního, především syna, přebíral otec. Kromě rodičů nejvýznamnější roli ve výchově dítěte hráli a dodnes hrají také strýcové (bratři matky) a babička (matka matky). V chudších rodinách s více dětmi o mladší sourozence pečovaly nezřídka také dcery. Pouze nejbohatší rodiny si mohly najmout chůvu, aby pomohla matce s výchovou (Obuchová 2004, s. 146-151).

Pokud to ekonomická situace rodiny dovolí, rodiče si při migraci berou své ratolesti s sebou. Děti potom studují buď ve školách pro imigranty, nebo na místních školách pro veřejnost (Qin a Albin 2010, s. 5). Ostatní děti zůstávají na venkově v péči jiných opatrovníků, kterými mohou být ostatní členové rodiny, jak tomu bývalo v Číně také v minulosti, nebo cizí lidé.

Na rodiče, kteří se chystají opustit rodinu, čeká důležité rozhodnutí, a sice komu své dítě nebo děti po dobu své nepřítomnosti svěří do péče. Podle výzkumu provedeného Čínským ústavem pro vzdělání a vědu v roce 2002 žilo 56 % opuštěných dětí se svými matkami nebo otci, byli tedy opuštěni jedním rodičem, 32,2 % z nich žilo s jedním nebo oběma svými prarodiči, 4,1 % bylo vychováváno některými dalšími příbuznými, 6,8 % se o sebe staralo samo a 0,9 % dětí bylo ponecháno přátelům a dalším lidem (Qin a Albin 2010, s. 6). Z toho vidíme, že svěřením dítěte do opatrovnictví člena rodiny je nejčastější volbou při odchodu rodiče od dítěte.

Podle souhrnné studie (Qin a Albin 2010, s. 5) se ve věci svěřením dítěte do péče jiné osobě při migraci za prací rodiče nejčastěji rozhodují mezi třemi variantami. Jako první připadají v úvahu prarodiče, poté ostatní příbuzní, případně přátelé, jako poslední byla volena možnost nechat děti samotné.

Podle studie z roku 2002 (Luo et al. 2008, s. 382) 59 % dětí vychovávaných příbuzenstvem jiným, než jsou jejich rodiče, žilo s prarodiči, dalších 19 % se strýci a tetami a 22 % s ostatními příbuznými. Více výzkumů (Wen a Lin 2012, s. 128; Luo et al.

2008, s. 382) uvádí, že v případě odchodu obou rodičů je ponechání potomka v péči prarodičů první volbou. To odpovídá čínské tradici, která je stále živá zvláště ve venkovských částech země. Na venkově přes 50 % prarodičů nad 60 let žije se svými dospělými dětmi, a tak jim může pomáhat s výchovou svých vnuků a vnuček (Ming 2014, s. 18). Na čínském venkově byl potvrzen také vliv péče starších sourozenců o mladší děti (Lu 2012, s. 331).

Na opatrovníka, který s dítětem zůstává, jsou kladeny zvýšené nároky. Dítě totiž postrádá rodičovskou oporu a dohled. Podle některých výzkumů (Lu 2012, s. 329-330) se však zdá, že přenechání dítěte v rukou člena rodiny je nejpříznivější možností. Přítomnost rodiny, ačkoli vzdálené, může částečně tlumit následky odchodu rodičů od dítěte. Langmeier a Matějček (1968, s. 143) se domnívají, že jsou to především prarodiče, kteří mohou uspokojivě pomoci při hledání náhrady za rodiče v době jejich nepřítomnosti.

4 Dopady výchovy bez rodičů na děti

V tradiční čínské rodině se rodiče o své potomky starají celý svůj život. Děti se prakticky stávají dospělými až smrtí svého otce bez ohledu na jejich věk. Péči děti rodičům vracejí v podobě doživotního dodržování úcty a starání se o ně v duchu konfuciánské tradice (Obuchová 2004, s. 132).

Ve studiích o pracovní migraci je migrace samotná vnímána jako strategie rodiny jak zabezpečit výhodnější podmínky pro všechny její členy – migrující i zůstávající (Lu 2012, s. 1). Naproti tomu mnohé výzkumy zabývající se vlivem rozdělení rodiny na její členy (Qin a Albin 2010, He et al. 2012, Congdon et al. 2010) přicházejí s množstvím negativních dopadů nepřítomnosti rodiče nebo rodičů při výchově dítěte.

Vlivem absence rodičů se opuštěné děti setkávají s četnými těžkostmi, jako jsou například problémy ve škole, nedostatečná výživa, duševní zmatenost, až zhoršená kvalita života související se zdravím (Jia et al. 2010, s. 775).

Při duševním strádání dítěte vychovávaného bez rodiče hovoříme o *psychické deprivaci*. Tu Langmeier s Matějčkem (1968, s. 22) obecně definují jako: „... psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.“ Touto vitální potřebou se pro naše účely rozumí potřeba společenských vztahů a citových pout k mateřské osobě.²

Mnoho studií naznačuje, že narušení rodiny a především svazku rodič– dítě má podstatné negativní dopady na dítě v rovinách vzdělání, mentálního vývoje i duševní pohody. Tyto vlivy byly zkoumány v západních rozvinutých zemích, kdy původcem rozdělení rodiny byl ve velkém množství případů rozvod rodičů. Zatímco v rozvojových zemích se jako příčina ukázala smrt jednoho z rodičů. Dnes přistupujeme ke stejné otázce vlivu absence rodiče na dítě, avšak absence rodiče způsobené ekonomickou migrací (Lu 2012, s. 2).

² Existuje také tzv. skrytá deprivace, kterou najdeme v případě porušeného nebo nedostačujícího vztahu dítěte a matky (Langmeier a Matějček 1968, s. 25). Tou se ve své práci dále nezabývám.

„Dítě ke svému zdravému vývoji v první řadě potřebuje citovou vřelost, lásku.“ Pokud má této citové podpory dostatek, snáze překoná případný nedostatek jiných podnětů, jako jsou například podněty citové, výchovné a vzdělávací (Langmeier a Matějček 1968, s. 21). Pro následky separace od rodiče může tedy být určující, komu je dítě v době nepřítomnosti rodičů svěřeno do péče a jak k němu dotýčný přistupuje.

Negativní důsledky výchovy opuštěných dětí jsou detailně rozebrány v následující části diplomové práce. Jsou rozděleny do kapitol zabývajících se vlivy v oblasti vzdělání, emocionálního a duševního zdraví dětí, pocitů osamělosti a deprese, zdraví a výživy a chování opuštěných dětí.

4.1 Parentální deprivace a odchod sourozence

O separaci hovoříme v případě, je-li dítě odloučeno od osob, které mu doposud zajišťovaly citové uspokojení. Těmito osobami bývají zpravidla rodiče (hovoříme o parentální deprivaci) (Langmeier a Matějček 1968, s. 52). Důraz kladou autoři Langmeier s Matějčkem (1968) především na oddělení dítěte od matky, což odpovídá našim kulturním vzorcům. V tradiční čínské kultuře byla a je matka shodně považována za hlavní pečovatelku o potomstvo (Obuchová 2004, s. 148). Proto můžeme předpokládat i podobné působení odloučení čínské matky od potomka na dítě.

V čínské rodině hlavní úlohu v péči o dítě hrála vždy matka. Přestože, jak uvádí Obuchová (2004, s. 134-135), po dovršení jednoho měsíce věku dítěte žena žijící na venkově zpravidla odcházela pracovat na pole, svého potomka nosila s sebou na zádech a byla mu neustále na blízku.

Rozdělení rodiny při odchodu dospělých jedinců do vzdálených měst má vliv na všechny její členy. Podle Langmeiera a Matějčka (1968, s. 50) při odloučení dítěte od rodiče, především od jeho matky, prožívá frustraci také dospělá osoba. Nemůže dítěti pomoci, chránit jej a být v jeho přítomnosti, což patří k naplnění základních potřeb rodiče.

Odchodem od rodiny a zanecháním prarodičů na venkově selhává také tradiční konfuciánská povinnost „neoficiálního sociálního zajištění“ nejstarších členů rodiny ve stáří příbuznými (Obuchová 1999, s. 193). Podle Obuchové penzijní síť, která má nahradit neoficiální dlouho fungující „penzijní systém“ fungující na přírodním zákonu

„čím více synů, tím lépe zabezpečené stáří“ je dnes uváděna do chodu, avšak především na venkově na ni spoléhat nelze. Za dospělými jedinci migrujícími za prací se tak vynořuje nevyřešených skutečností hned několik, které by si každá zasloužily vlastní výzkum. Vraťme se však zpět k vlivům odchodu rodičů na děti.

„Dlouhodobé odloučení dítěte od matky, maternální deprivace, nebo jiné osoby na jejím místě v prvních třech až pěti letech života vede zpravidla k narušení duševního zdraví dítěte a zanechává následky, jež jsou trvale patrné v celém dalším vývoji jeho osobnosti,“ (Langmeier a Matějček 1968, s. 47). Tyto děti, pokud byly od matky odloučeny v prvních pěti letech života, podle stejného výzkumu trvale ztrácí schopnost tvořit citový vztah v budoucnosti.

Langmeier s Matějčkem (1968, s. 141) potvrzují, že matka hraje v životě dítěte významnou roli především v jeho nízkém věku. S přibývajícími roky však roste význam role otce jako zdroje jistoty, autority a mužského vzoru chování. Tyto sociální vztahy se rozšiřují zejména po třetím roce života dítěte. Pokud v rodině dojde k odchodu nebo ke ztrátě jakéhokoli člena, dítě je snadno ohroženo strádáním, neboť role dotyčného je jen těžce nahraditelná. I zde hraje roli doba odloučení a věk dítěte v době oddělení člena od rodiny (Langmeier a Matějček 1968, s. 203). To potvrzují také čínské studie, ve kterých následky odloučení více trpí děti mladší.

Nepřítomnost otce a matky může kromě emocionálních následků na dítě způsobit také zhroucení konceptu tradičních autorit v domácnosti (Lu 2012, s. 330). Paternální deprivace, čili nepřítomnost otce při vývoji dítěte, může způsobovat těžkosti především chlapcům v dospívajícím věku. Ti totiž mohou postrádat mužský vzor a také autoritu a kázeň ztělesňovanou otcem (Langmeier a Matějček 1968, s. 152).

Neméně důležitou úlohu ve vývoji jedince mají také sourozenci, jejichž ztráta může mít závažné důsledky (Langmeier a Matějček 1968, s. 142-150). V některých čínských rodinách bylo zjištěno, že starší sourozenci, kteří migrovali za prací, často podporují rodinu prostřednictvím peněz posílaných domů. Tato finanční podpora bývá použita na vzdělání mladšího bratra nebo sestry, na kvalitnější zdravotní péči, potraviny apod. (Lu 2012, s. 331).

Všechny reakce dětí jsou závislé na několika faktorech: na věku dítěte v době odloučení od rodiče, na době trvání odloučení, na psychické konstituci dítěte, na kvalitě rodinných

vztahů před odchodem, na celkové sociální situaci dítěte (Langmeier a Matějček 1968, s. 38). K podobným souvislostem docházejí také v dalším textu podrobněji interpretované čínské studie.

Při posuzování vlivu výchovy bez rodičů bychom měli vždy dbát na rozdělení dětí na obzvláště vnímavé, a odolné, u nichž stejná situace působí s odlišnými následky (Langmeier a Matějček 1968, s. 53). Obecně lze podle českých i čínských výzkumů říci, že následky odchodu rodiče od dítěte, ať už v jakékoli oblasti, se projevují tím silněji, čím je dítě v době odloučení mladší.

4.2 Vliv parentální deprivace

V evropských poměrech se otázka psychické deprivace dětí zkoumala ve čtyřech fázích odlišných podle metodologie výzkumů a úrovně dosažených výsledků (Langmeier a Matějček 1968, s. 13-18):

- o 1. Období „empirické“ časově sahá od druhé poloviny 19. století do 30. let století 20. Dochází v něm ke hromadění poznatků a zkušeností, nedochází však zatím ke strukturovanému zkoumání. Více studijního materiálu potom přinesly následky první světové války a hospodářské krize.
- o 2. Období „alarmující“ zahrnuje 30. a 40. léta 20. století. Nové četné poznatky v té době přináší druhá světová válka. Již dochází k soustavnému zpracovávání sesbíraných informací, začíná stoupat zájem o děti vychovávané v ústavech. Formulovány jsou poprvé těžké následky dlouhotrvající úplné deprivace, které podle výzkumů mohou zasáhnout i do struktury osobnosti, dále mohou mít za následek psychopatické a delikventní sklony dítěte.
- o 3. Období „kritické“ spadá do 50. let minulého století a přichází s poněkud optimističtějšími poznatky než období předchozí. Badatelé naznačují, že k deprivaci může docházet i jinde než v ústavní péči, dokonce v samotné rodině, kde je dítě vychováváno rodičem. V tomto období se také začalo využívat určitých terapeutických opatření k předcházení deprivaci. Zjistilo se totiž, že mnohé děti mohou výchovu bez rodičů zvládnout téměř bez negativních dopadů, jsou-li respektovány a naplněny potřeby odpovídající jejich věku a osobnosti.
- o 4. Období „experimentálně teoretické“ začíná v 60. letech. V této fázi dochází ke zkoumání pravděpodobnosti vzniku negativních následků psychické

deprivace, které bylo dítě vystaveno. Vědci a psychologové se zabývají tím, jak je možné vliv deprivace včas odhalit a předejít jejím negativním následkům. Studie zahrnují plánované pokusy a podrobná pozorování větších i menších skupin zasažených dětí.

Zkoumání vlivu odchodu člena rodiny na dítě může probíhat několika různými metodami. Metody výzkumu podle Langmeiera a Matějčka (1968, s. 30-35) jsou čtyři:

- o 1. Retrospektivní, kdy badatelé zpětně zkoumají příčiny chování jedinců.
- o 2. Anterospektivní, kdy od určitého časového úseku sledujeme dál chování dítěte v různých situacích. Nezáleží při tom, v jaké fázi deprivace působení je výzkum započat.
- o 3. Bezprostřední sledování chování dítěte, u kterého badatelé pozorují chování dítěte vystaveného deprivace situaci. Zpravidla jde o pozorování krátkodobé a bezprostřední, kdy jsou výsledky výzkumu srovnávány s výsledky pozorování stejně starých dětí vyrůstajících ve vlastních rodinách.
- o 4. Podélná (průběžná) studie, která je nejnáročnější metodou. Děti jsou sledovány dlouhodobě a soustavně během působení deprivace podmínek i v jiném prostředí.

Studie analyzované v této práci většinou neuvádí, jakou metodou získaly data pro svá zkoumání. Pouze u tří studií (Chang et al. 2011, Lu 2012, de Brauw a Mu 2011) víme, že pracují s daty sbíranými dlouhodobě, kdy se jedná o data ze stejného průzkumu. Ostatní výzkumy používají informace získané na základě dotazníků, případně pohovorů, jak je uvedeno v kapitole o použité literatuře.

Výzkumy opuštěných dětí, se kterými pracuji, byly prováděny především na dětech školou povinných, tedy na dětech mezi 6 až 16 lety. Děti odpovídající na dotazníky studií byly nejčastěji studenty základních nebo nižších středních škol.

Velká část mnou prostudovaných výzkumů při analyzování vlivů rozdělení rodiny na dítě nebere v potaz, kdo od rodiny odchází, zda dítě vyrůstá alespoň s jedním z rodičů, nebo zda za prací odešli otec i matka. Děti žijící alespoň bez jednoho rodiče posuzuje stejně. Některé z níže uvedených studií se zabývají také otázkou odchodu sourozence za prací a možnými dopady tohoto jevu na zbývající členy rodiny.

Ze studií použitých pro diplomovou práci (He et al. 2012, s. 307; Su et al. 2013, s. 164) byla většina opuštěných dětí opuštěna oběma rodiči. Nejmenší část ze skupiny opuštěných dětí mělo migrující matku. Zatímco otec odešel za prací častěji než matka, avšak u menšího procenta opuštěných dětí než u těch, kterým odešli oba rodiče.

4.2.1 Dopady v oblasti vzdělání

Rodiče se stěhují kvůli vyšším ekonomickým příjmům, díky kterým by chtěli dětem zajistit lepší vzdělání. Paradoxem však je, že podle výzkumu (Meyerhoefer a Chen 2011, s. 378) provedeného v severovýchodní Číně děti migrujících rodičů dosahují vzdělání nižšího. Obecně děti migrujících rodičů podle zmíněného průzkumu dosahují nižšího vzdělání.

Ústavní deprivace má za následek vážné poruchy v intelektovém i emočním vývoji, které jsou těžko odstranitelné následnou rodinnou i psychoterapeutickou péčí (Langmeier a Matějček 1968, s. 84). Byl zkoumán také nepříznivý vliv výchovy dětí v ústavu na vývoj řeči. Děti vyrůstající bez rodičů byly často nezralé pro započetí školní docházky kvůli opožděnému inteligenčnímu vývoji (Langmeier a Matějček 1968, s. 86-87).

Opožděný vývoj je podle čínské studie (Meyerhoefer a Chen 2011, s. 380) patrný především u dívek. To je přikládáno práci doma, kterou tyto dívky zastávají namísto nepřítomných rodičů. Je navíc pravděpodobné, že se díky ekonomické migraci do měst prohlubuje rozdíl mezi dosaženým vzděláním u dívek a chlapců na venkově.

Upřednostňování vzdělání chlapců souvisí s tradiční čínskou výchovou. Dcery byly od raného dětství vedeny k učení se praktickým činnostem (vaření, šití, vyšívání aj.) a přípravě na roli budoucích manželek a hospodyní (Obuchová 2004, s. 146-148). I po zavedení povinné školní docházky lze tento tradiční model najít na čínském venkově. Dívky jsou vedeny ke starání se o studující muže.

U dětí vychovávaných mimo rodinu bylo zjištěno zanedbání především v citové oblasti, které může mít za následek zhoršení soustředění, vývoje řeči, nepozornost, neklid a další se školou související intelektové schopnosti. Tyto děti většinou nedosahují školní zralosti ve stejném věku jako běžná dětská populace (Langmeier a Matějček 1968, s. 98-100). Vývoj dětí odloučených od rodičů je o to pomalejší, čím dříve dítě bylo od rodiny odděleno (Langmeier a Matějček 1968, s. 115).

Studie (Meyerhoefer a Chen 2011, s. 380) navrhuje řešení v otázce registrace domácností. Rodiče by tak mohli své potomky brát při cestě za prací s sebou do města. Podle výzkumu by také snížení nákladů na vzdělání dívek migrujících rodičů o polovinu mohlo smazat rozdíl v opožděném vývoji dívek vůči chlapcům. To by zřejmě pomohlo především rodinám, které mají více než jedno dítě a kvůli finanční situaci se musí rozhodovat, které z nich do školy pošlou.

Ve své studii Hu (2013, s. 55-56) dochází k závěru, že odchod dospělého člena domácnosti včetně rodičů nebo jednoho z nich má negativní vliv na výkon dětí ve škole. Několik studií (Hu 2013, s. 58; Lu 2012, s. 330) však poukazuje na skutečnost, že ekonomická migrace přináší podstatnou kompenzaci v podobě peněz posílaných dělníky zpátky domů, které mohou tlumit možné následky způsobené rozdělením rodiny. Podobně jako v předchozím výzkumu Chena a Meyerhoefera uvádí Hu (2013, s. 45-46), že odchod rodiče má výraznější dopady na studijní výsledky dívek. Stejně tak kompenzace v podobě peněz posílaných zpátky domů významněji ovlivňuje studijní výkony děvčat.

Obecně je ve výzkumech vliv migrace, ať už kladný nebo záporný, výrazněji pozorován u dívek než u chlapců.

Podle výzkumu založeném na dlouhodobém pozorování domácností v devíti čínských provinciích (Lu 2012, s. 332) bylo významné zhoršení studijních výsledků zaznamenáno především u mladších dětí. Mladší děti jsou na matku a otce ještě hodně vázané a mohou na odchod rodičů reagovat velmi citlivě. U dětí staršího věku bylo ve stejné studii zaznamenáno méně negativních důsledků po odchodu rodičů, tyto děti byly schopné situaci lépe vstřebat a dokonce využít ve svůj prospěch.

Následky u dětí jsou ovlivněny kromě věkem opuštěného dítěte rovněž pohlavím rodiče, který zůstává doma a o dítě pečuje, v případě že jeden z rodičů doma zůstává. Studie (Lu 2012, s. 338; Meyerhoefer a Chen 2011, s. 389) potvrzují významnější změny k horšímu při odchodu matky. To potvrzuje i výzkum z provincie Hunan (Wen a Lin 2012, s. 126) a dodává, že u dětí vyrůstajících bez matky se rapidně snižuje zájem o školu. Přitom nezáleží na tom, zda jsou tyto děti vychovávány otcem, ostatními členy rodiny nebo přáteli.

Jako jeden z důsledků odchodu člena rodiny vidí Chang (Chang et al. 2011, s. 2199) nárůst času stráveného prací v domácnosti a na poli zůstávajícím příbuzenstvem. Tento nárůst byl však překvapivě častěji pozorován u dívek a žen než u chlapců a mužů a mohl by také částečně vysvětlovat vliv migrace znatelnější u dívek. Jiná studie (de Brauw a Mu 2011, s. 98-99) také poukazuje na větší množství povinností v domácnosti zastávané staršími dětmi v případě odchodu dospělého člena rodiny za prací. To by mohlo souviset s většími výkyvy ve školní docházce, kterou pozoroval u opuštěných dětí Gao (2010, s. 77). Ve svém výzkumu poukazuje na vyšší riziko zameškávání školní docházky a případného zanechání studia.

Kvalitativní studie z provincie Jiangxi (Murphy 2014, s. 14-20) naznačuje, že odchod rodiče, často motivovaný zajištěním prostředků pro studium dítěte, může mít za následek psychický tlak na potomka. Dítě se snaží ve škole uspět, aby nezklamalo své rodiče. Otec a matka kvůli dítěti tvrdě pracují, a dítě v případě neúspěchu ve škole neví, co si počít.

Co se týká vzdělání dětí, zdá se, že migrace členů rodiny, kteří nejsou rodiči dětí, má celkový pozitivní efekt (Lu 2012, s. 337-338). To je z velké části přičítáno penězům posílaným zpátky domů a podporujícím děti nejen ve smyslu placení školného, ale také přispíváním migrujícího příbuzného na zdravotní péči a kvalitní potraviny. Díky lépe placené práci některého člena rodiny se mnohým podařilo zapsat děti do školy ve stanoveném věku a na škole je potom také udržet (Murphy 2014, s. 39).

U spokojenosti dětí ve škole neshledal výzkum z roku 2012 mezi opuštěnými dětmi a jejich vrstevníky vyrůstajícími s oběma rodiči významné rozdíly (Su et al. 2013, s. 162). Lu (2012, s. 330) upozorňuje na fakt, že podle studií provedených v různých částech světa může mít odchod rodičů na vzdělání dětí jak kladný, tak i záporný nebo neutrální vliv. Vliv oddělení rodiče od dítěte na vzdělání tohoto dítěte záleží na několika skutečnostech a nebyl jednoznačně prokázán. Například výzkum Meyerhoefera a Chena (2011, s. 381) zpochybňuje souvislosti mezi pracovní migrací rodičů a stupněm dosaženého vzdělání jejich dětí, protože tyto odhady jsou založené na jedné neformální studii.

Můžeme říci, že vliv odchodu rodiče nebo rodičů na vzdělání se projevuje především u mladších dětí, nečastěji při odchodu matky. Větší vliv na vzdělání má migrace otce a

matky u opuštěných dívek než u opuštěných chlapců. Některé studie se domnívají, že odloučení rodičů lze kompenzovat penězi posílanými zpátky domů.

4.2.2 Emocionální a duševní zdraví

Následky psychického strádání mohou být různé. Langmeier s Matějčkem (1968, s. 22) hovoří například o opožděném vývoji, osamělosti, chřadnutí, stesku po domově, separační úzkosti, zanedbanosti, ohroženosti atd.

Podle studie provedené v roce 2010 v Hunanu (Gill a Birmaher 2010, s. 660) jsou opuštěné děti náchylnější k problémům v citové a společenské oblasti. Z výzkumu vyplývá, že oproti dětem, jejichž rodiče za prací nemigrovali, jsou v nebezpečí především děti opuštěné v nízkém věku. Studie rozděluje děti do rizikových skupin podle jejich opatrovatelů v době nepřítomnosti rodičů. Děti v péči cizích vychovatelů inklinují k duševním poruchám častěji než ty, které jsou v péči člena rodiny.

Riziko emocionálních problémů potvrzuje i další studie (Albin et al. 2013, s. 23). Děti, které byly opuštěné svými rodiči, vykazovaly při porovnávání se svými vrstevníky nespokojenost a deprese, byly také náchylnější k úzkostem. Vyššímu nebezpečí jsou vystaveny děti v péči mladých opatrovatelů bez vzdělání (Gill a Birmaher 2010, s. 662).

Průzkumy potvrzují, že problémy dětí jsou tím větší, čím déle jsou od nich rodiče vzdáleni. Riziko pozdějších problémů u dětí se podle výzkumů zvyšuje s rostoucí délkou odloučení (Gill a Birmaher 2010, s. 656). Děti vychovávané matkou při odchodu otce trpí následky migrace jednoho z rodičů nejméně. U opuštěných dětí byla pozorována větší úzkostlivost, pokud jejich rodiče odešli v raném věku. To mohlo být částečně kompenzováno častějším kontaktem rodičů s dětmi (Qin a Albin 2010, s. 12). U dětí častěji komunikujících se svými rodiči byla rozpoznána vyšší celková spokojenost a pocit štěstí (Su et al. 2013, s. 162).

Podle dvou výzkumů (Gill a Birmaher 2010, s. 662; Albin et al. 2013, s. 23) riziko duševních problémů klesá s přibývajícím věkem, s vyšším vzděláním a důležitou roli může sehrát i angažovanost učitele. Studie z provincie Fujian (Albin et al. 2013, s. 26) navrhuje možné řešení také v posilování vazeb mezi vrstevníky, což by mohlo pomoci zabránit vzniku duševních chorob v mladém věku, kdy děti nejsou vychovávány svými rodiči.

Za důležitý faktor duševního zdraví je považována rodina a její podpora. Má vliv na utváření osobnosti dítěte a další rozvoj jeho mezilidských vztahů. Ve studii z roku 2006 (Qin a Albin 2010, s. 13) bylo objeveno, že opuštěné děti často trpí menší sebeúctou a nezřídka se u nich projevuje úzkost. Studie poukazuje také na to, že vývoj opuštěných dětí je tím lepší, čím častější je jejich kontakt s rodiči. Takové děti snáze navazují další vztahy a vykazují méně problémů v chování.

Studie z provincie Fujian (Albin et al. 2013, s. 25) naznačuje, že v předchozích výzkumech mohlo být ohrožení opuštěných dětí problémy v oblasti citového zdraví nadhodnoceno. Významný rozdíl podle ní lze sledovat především mezi opuštěnými a neopuštěnými dívkami. Další podstatné rozdíly mezi opuštěnými a neopuštěnými dětmi průzkum neshledal.

Mezi třemi skupinami dětí žijících buď s jedním, oběma, nebo žádným rodičem shledal výzkum z roku 2012 nejméně spokojenou skupinu opuštěných dětí vyrůstající bez obou rodičů (Su et al. 2013, s. 162).

Vliv odchodu rodičů na děti se projevuje silněji u mladších dětí. Míra rizika duševní poruchy roste s délkou odloučení rodiče od dítěte. Potíže v citové oblasti byly výrazněji pozorovány u dívek a podle některých studií mohly být částečně tlumeny frekventovanější komunikací rodičů s dětmi. U dětí opuštěných rodiči vyrůstajícími u jiného člena rodiny byly v porovnání s opuštěnými dětmi vyrůstajícími u jiných osob shledány menší problémy v duševní a citové oblasti.

4.2.3 Osamělost a deprese

Jia a Tian (2010, s. 814-815) ve své studii došli k závěru, že u dětí vyrůstajících bez rodičů je dvaapůlkrát vyšší riziko osamělosti a více než šestkrát pravděpodobnější, že budou trpět hlubokou samotou. Vyšší riziko pravděpodobnosti vzniku a intenzity osamělosti bylo zjištěno u dětí, které byly vychovávány prarodiči, jejichž socioekonomické postavení bylo nízké a které měly špatný vztah se svými rodiči, s nimiž komunikovali zřídka. Nejrizikovější skupinou a nejnáchylnější k pocitům těžké osamělosti se ukázaly být děti se špatným vztahem ke svým biologickým rodičům.

Na fakt, že opuštěné děti v porovnání s ostatními vrstevníky častěji trpí pocity osamělosti, bylo poukázáno ve více studiích (Qin a Albin 2010, s. 6). Výzkum

provedený v roce 2012 došel k závěru, že opuštěné děti v porovnání s dětmi vyrůstajícími s rodiči jednoznačně častěji trpí pocity opuštěnosti (Su et al. 2013, s. 162).

Zatímco vztah k otci má údajně vliv na impulzivní chování dítěte, jeho vztah s matkou a kontakt s ní ovlivňuje pocit osamělosti dítěte (Qin a Albin 2010, s. 12). Klíčovou rolí v otázce opuštěnosti dítěte je role matky.

Některé studie obhajují migraci, která zvýšením socioekonomického postavení rodiny kompenzuje pocity osamělosti. Podle dalších výzkumů se však psychická podpora ostatních členů rodiny včetně rodičů dětí ukazuje jako klíčovější faktor (Jia a Tian 2010, s. 816).

Ve studii z provincie Hubei (He et al. 2012, s. 309) byla zjištěna jednoznačně vyšší míra rizika deprese u skupiny opuštěných dětí v porovnání s ostatními dětmi zahrnutými do výzkumu. Pravděpodobnost vzniku deprese byla u opuštěných dětí také podstatně vyšší. Průzkum ukázal vyšší pravděpodobnost ohrožení depresemi u dětí s nejnižším socioekonomickým postavením. Čím je socioekonomické postavení vyšší, tím je podle zmíněného výzkumu riziko vzniku deprese nižší.

Skupina opuštěných dětí je podle studie (Su et al. 2013, s. 165) ve větším ohrožení vzniku deprese než děti, které vyrůstají s rodiči. Kromě toho jsou tyto děti náchylné k vytváření nepevných vztahů v budoucnu a citliví na vystavení traumatu či zanedbání. Deprese může mít následně vliv na celkové duševní zdraví (Wichrama et al. 2009).

Další faktory, které mohou ovlivnit riziko vzniku deprese, jsou věk dítěte v době odloučení od rodičů a vztah dítěte s rodiči. Čím je vztah lepší, tím nižší je ohrožení depresí v případě odloučení (He et al. 2012, s. 311). Pokud dojde k separaci v raném věku, existuje podezření z vývoje vážných duševních onemocnění v budoucnu. Může jimi být schizofrenie nebo klinická deprese (Langmeier a Matějček 1968, s. 143).

U pocitů osamělosti může hrát důležitou roli učitel a jeho vztah k dítěti. Podpora dítěte ve škole se zdá být jedním z důležitých prostředků, jakými lze opuštěnému dítěti pomoci (Albin et al. 2013, s. 29).

Studie z provincie Guangxi (Su et al. 2013, s. 163) upozorňuje na výzkumy, které ukázaly větší životní spokojenost u dětí s jedním migrujícím rodičem než u těch, které vyrůstaly s oběma rodiči. Další dospěly k závěru, že větší osamocnění trpěly děti

vyrůstající s jedním rodičem v porovnání s těmi, které vyrůstaly buď s oběma, nebo ani s jedním ze svých rodičů. Některé výzkumy nenašly žádný rozdíl v míře osamocení dětí, od nichž odešli oba rodiče, jeden z nich, nebo ani jeden. Jsou proto nutné další studie.

U opuštěných dětí podle studií existuje vyšší riziko vzniku deprese a pocitů osamělosti, které jsou na základě výzkumu pravděpodobnější u dětí s nižším socioekonomickým postavením. V otázce pocitů opuštěnosti a deprese hraje roli věk dítěte v době odchodu rodiče nebo rodičů vztah dítěte s rodiči před odloučením. Významnou roli v této oblasti může sehrát škola a vztahy s učiteli a ostatními vrstevníky.

4.2.4 Kvalita života spojená se zdravím

Bylo provedeno několik studií zabývajících se kvalitou života spojenou se zdravím opuštěných dětí, které zkoumaly jednotlivé nemoci. Na hodnocení celkové kvality života dětí vyrůstajících bez rodičů se zaměřil Jia a zpracoval jednotlivé studie. Výsledky jeho práce (Jia et al. 2010, s. 776) ukazují, že kvalita života dětí žijících bez jednoho nebo obou rodičů je značně nižší než kvalita života dětí žijících se svými rodiči. Přičemž jako kvalitu života studie posuzuje celkový psychický a fyzický stav dítěte včetně sociálního zdraví, jak je definována Světovou zdravotnickou organizací.

Jako další studie i tato došla k závěru, že ukazatelé se zlepšují v závislosti na zvyšujících se následujících faktorech: věku dítěte, úrovně dosaženého vzdělání a jeho socioekonomického postavení (Jia et al. 2010, s. 778).

Výzkum z provincie Guangdong (de Brauw a Mu 2011, s. 89-90) zaznamenal, že u opuštěných dětí v porovnání s dětmi vychovávanými rodiči hrozí vyšší riziko nezdravého životního stylu doprovázeného fyzickou nečinností, internetovou závislostí, experimentováním s kouřením a pitím alkoholu.

Další výzkum (Luo et al. 2008, s. 385) poukazuje na skutečnost, že opuštěné děti byly oproti neopuštěným dětem stejného věku kojeny matkami významně kratší dobu. Z dlouhodobě sbíraných dat (de Brauw a Mu 2011, s. 98-99) bylo vypořádováno, že opuštěné děti ve věku 7 až 12 let trpí častěji podvýživou, zatímco u dětí od dvou do šesti let je menší pravděpodobnost, že by měly nadváhu.

Studie z roku 2008 (Luo et al. 2008, s. 387) upozorňuje na poznatek, že děti vychovávané jinou osobou než vlastním rodičem trpí častěji nedostatečnou výživou,

jejímž následkem může být i nesprávný fyzický vývoj. To výzkum klade za vinu dvěma skutečnostem: nízké vzdělanosti opatrovatelů dítěte a také horšímu ekonomickému postavení rodin migrujících pracovníků.

U dětí předškolního věku však výzkumy (de Brauw a Mu 2011, s. 98; Jia et al. 2010, s. 777) poukazují na skutečnost, že kalorický příjem není velkou měrou ovlivněn odchodem některého ze členů domácnosti. Opuštěné děti podle nich netrpí nedostatečným příjmem potravin, především pokud vyrůstají u prarodičů. Jak ve svém výzkumu uvádí Murphy (2014, s. 39), migrace členů rodiny s výjimkou otce a matky může mít pro děti pozitivní přínos. Peníze posílané migrujícími příbuznými zpět domů slouží mimo jiné ke zlepšení zdravotní péče a ke koupi kvalitnějších potravin.

Některé studie popisují nedostatečnou výživu u opuštěných dětí, která se zlepšuje s rostoucím věkem dítěte, vzděláním dítěte a socioekonomickým postavením rodiny. Jiné výzkumy poukazují na možný pozitivní přínos migrace člena rodiny na výživu dětí zůstávajících na venkově.

4.2.5 Chování opuštěných dětí

U dětí opuštěných rodiči byly v několika studiích (Albin et al. 2013, s. 23-24; Congdon et al. 2010 s. 3) ve srovnání s jejich vrstevníky pozorovány změny a extrémní výkyvy v chování, jako je například nespolečenskost, egocentrismus nebo agresivní chování s tendencemi porušovat pořádek ve školách. Neslušné chování někteří vysvětlují nízkým vzděláním rodinných příslušníků těchto dětí (Albin et al. 2013, s. 27). Podle některých výzkumů však chování opuštěných nebylo natolik násilnické, jak bylo původně vylíčeno (Albin et al. 2013, s. 28).

Jiná studie (Gill a Birmaher 2010, s. 659) upozorňuje na těžkosti opuštěných dětí při začleňování se do kolektivu. Tyto děti také měly horší vztahy s učiteli a dopouštěly se častěji násilného chování. U dětí se následkem nepřítomnosti otce může projevit neukázněnost, asociální až agresivní chování vůči okolí (Langmeier a Matějček 1968, s. 152).

U chlapců a dívek bylo na základě analýzy průběžně sbíraných dat diagnostikováno vyšší riziko páchaní sebevražd či odchodu z domova (de Brauw a Mu 2011, s. 89-90). Nedostatečně opětované city a nenaplněný základní pocit jistoty, jak uvádí Langmeier s Matějčkem (1968, s. 17), mohou mít u dětí za následek vznik a rozvoj nepříznivých

společenských jevů, jako je například delikvence mládeže, zvýšený výskyt sebevraždy apod.

Z několika nezávislých pramenů vyplývá, že ztráta nebo dočasné odloučení dítěte od rodičů má za následek poruchy chování typu lhavost, potulování, krádeže. U těchto výzkumů není potvrzeno, zda ztráta matky je významnější než ztráta otce (Langmeier a Matějček 1968, s. 140-142).

Jiné studie naznačují vliv migrace na dva extrémní typy chování opuštěných dětí – uzavřené, a nepřiměřeně agresivní. Tyto výzkumy však nepoměřovaly výsledky opuštěných dětí s výsledky dětí vyrůstajících s rodiči (Lu 2012, s. 331). Nestandardní odchylky chování dětí vychovávaných bez přítomnosti rodiče nebo rodičů popisuje také Langmeier a Matějček (1968, s. 109-116). U těchto dětí se podle nich objevuje:

- sociální hyperaktivita – kdy je dítě neklidné, má tendenci se předvádět a navazovat bez rozpaků kontakt s okolím. Tyto kontakty však bývají nestálé a povrchní.
- sociální provokace – projevuje se u dětí úzkostných, které se domáhají pozornosti různými způsoby. Často jsou zlostné až agresivní a vyhledávají konflikty s druhými. To vše dělají proto, aby upoutaly pozornost dospělého.
- útlumové chování – děti jsou pasivní až apatické, velmi obtížně navazují jakýkoli sociální kontakt.

Odloučení rodiče od dítěte může mít vliv na jeho chování. Výzkumy popisují nestandardní chování, jako je agresivita, nebo naopak uzavřenost. U některých opuštěných dětí bylo pozorováno obtížnější navazování kontaktů s ostatními.

4.2.6 Shrnutí výsledků studií

Opuštěné děti v poslední době začaly přitahovat pozornost čínských médií a odborníků, avšak výzkumy byly omezeny na jednotlivé případy a kvalitativní výzkumy konkrétních oblastí (Lu 2012, s. 331). To znesnadňuje zmapování celého jevu a provedení plošného výzkumu, aby tak mohly být potvrzeny nebo vyvráceny jednotlivá rizika popisovaná ve studiích.

Mnou prostudované výzkumy se neshodují v definici opuštěného dítěte z hlediska doby, po kterou je vychovááno bez přítomnosti svého rodiče nebo svých rodičů. Některé studie počítají mezi opuštěné pouze děti vyrůstající bez jednoho ze svých rodičů

nejméně jeden rok. Jiné studie do výzkumů zahrnují děti opuštěné po dobu alespoň šesti měsíců, některé jako opuštěné klasifikují také děti žijící bez jednoho nebo obou rodičů po dobu tří měsíců.

Výzkumy odhalují, že opuštěné děti i přes snahu obou stran většinou udržují jen omezený kontakt se svými rodiči. Méně než 30 % těchto dětí vídá své rodiče alespoň jednou ročně (Lu 2012, s. 331). Komunikace se přitom zdá být jasným faktorem, který by mohl zmírnit traumata dětí. Podle studie provedené v roce 2012 (Su et al. 2013, s. 168-169) existuje podstatný vliv komunikace mezi rodičem a dítětem na pocit spokojenosti a štěstí dítěte. Podle stejného výzkumu je vzájemná komunikace dokonce nezbytná k vývoji dítěte. Jiné studie však upozornily na skutečnost, že většina konverzace mezi rodiči a dětmi se týká jejich studia (Murphy 2014, s. 39).

Kromě zvýšení četnosti komunikace mezi rodiči a jejich dětmi žijícími daleko od sebe navrhuji výzkumy úpravu systému registrace domácností *hukou*, která by mohla znamenat velkou změnu pro migrující dělníky. Mohli by si vzít své ratolesti při migraci s sebou, zapsat je do místních škol, případně by s sebou do města mohli přestěhovat také prarodiče těchto dětí, aby se o děti měl kdo starat.

Všechny reakce dětí žijících odděleně od svých rodičů jsou podle Langmeiera a Matějčka (1968, s. 22) závislé na několika faktorech: na věku dítěte v době odloučení od rodiče, na době trvání odloučení, na psychické konstituci dítěte, na kvalitě rodinných vztahů před odchodem, na celkové sociální situaci dítěte. Podstatný je také fakt, že různé děti reagují na stejné situaci a tím pádem i na deprivaci, které jsou vystaveni, různě. Liší se také následky, které se u dětí projevují.

Podle výsledků některých studií se dá předpokládat rozdíl mezi vnímavostí deprivčních prožitků u dívek a chlapců. O tom se zmiňuje Langmeier s Matějčkem (1968, s. 205-206) i čínské studie prováděné na opuštěných dětech.

Některé studie potvrzují větší citlivost dětí mladšího věku na nepřítomnost rodiče. U citlivějších dětí se silněji projevují následky odchodu rodičů (Lu 2012, s. 2; Langmeier a Matějček 1968, s. 201). Následky jsou tím silnější, čím delší dobu jsou děti od rodičů odděleny.

U separace hraje roli věk dítěte v době odloučení. Langmeier s Matějčkem (1968, s. 168), že přirozeným procesem vývoje se dítě stává na rodiči méně a méně závislé,

vyvíjí se jeho autonomie. Nejhorší dopady odloučení tedy najdeme u dětí, u nichž k odchodu rodičů došlo v době, kdy bylo jejich citové pouto ještě příliš silné. Vliv hraje také délka odloučení a síla traumatizujícího prožitku. Poruchy se stupňují s délkou odloučení a mohou při několikaletém oddělení rodiče od dítěte dospět do stadia neuróz, opožděného vývoje, autismu apod. Podle výzkumů příznaky nemizí ani poté, kdy rodič a dítě opět začnou žít spolu. Je třeba velké trpělivosti a času. I potom však může dítě s touto zkušeností v budoucnu reagovat přecitlivěle na běžné životní situace nebo změny. Traumata lze podle Langmeiera a Matějčka (1968, s. 50) kompenzovat přítomností a vlivem ostatních členů rodiny nebo i dalších osob.

Naopak při odchodu sourozenců se výzkumy shodují na pozitivních dopadech na ostatní členy rodiny. Prostřednictvím peněz posílaných staršími sourozenci domů mohou podporovat svoje mladší bratry a sestry při studiu nebo přispívat na potraviny. Lépe na tom mohou být také potomci migrujících rodičů, jejichž prarodiče jim zajišťují zázemí a mohou tak částečně tlumit dopady nepřítomnosti otce a matky (Lu 2012, s. 2).

Některé výzkumy (Wen a Lin 2012, s. 123) upozorňují na západní literaturu a poznatky z ní odvozené, protože ta vychází většinou z případů rozpadu rodin, avšak již méně se zabývá ostatními příčinami odluky dětí a rodičů. Z takové literatury vycházelo velké množství mnou použitých studií. Navíc je třeba mít na paměti, že vývoj jednotlivců a výchovné metody jsou závislé na kultuře dané společnosti. Příznaky psychického strádání hodnocené u nás jako patologické, mohou být v jiné společnosti považovány za standardní (Langmeier a Matějček 1968, s. 184).

Závěr

Při hledání odpovědí na otázky diplomové práce jsem čerpala převážně z odborných studií provedených výzkumnými pracovníky a vysokoškolskými profesory. Téma opuštěných dětí je dnes v Číně aktuální a také často medializované. Situace dětí vyrůstajících bez svých rodičů, kteří odešli hledat práci a obživu pro rodinu do vzdálených měst, není vyřešena.

Zjistila jsem, že již samotná definice opuštěných dětí není podle analyzovaných studií jednotná. Badatelé se shodují na zařazení dětí opuštěných jedním nebo oběma rodiči do skupiny opuštěných dětí, někteří ve svých studiích zkoumají také děti opuštěné jejich sourozenci. Výzkumy však nevycházejí ze stejného kritéria pro hodnocení délky doby odloučení rodiče nebo rodičů od dětí tak, aby tyto děti mohly být klasifikovány jako opuštěné. Některé studie pracují s dětmi opuštěnými po dobu jednoho roku, jiné s dětmi vyrůstajícími bez rodičů alespoň šest měsíců, a některé výzkumy mezi opuštěné děti počítají také děti, jejichž rodiče pracují mimo domov po dobu tří měsíců.

Dále jsem při svém bádání prostudovala několik příčin vzniku skupiny opuštěných dětí. Tyto příčiny jsou buď materiální, právní nebo kombinací obou předchozích.

Zdroje, ze kterých jsem čerpala, nedávají jednotnou odpověď ani na přesný počet opuštěných dětí v aktuální době, což je nakonec problematické při jakémkoli sčítání lidu v Číně. Nejčastěji uváděným číslem je 60 milionů opuštěných dětí žijících převážně na venkově v chudých částech země.

Podle studií odcházející rodiče volí nejčastěji mezi třemi variantami, do čí péče svěří své ratolesti. První volbou jsou prarodiče, což je shodné s modelem tradiční čínské výchovy, kdy rodiče pracující na poli svěřovali své potomky babičkám a dědečkům. Druhou nejčastější volbou jsou další rodinní příslušníci nebo přátelé. Pokud rodiče nezvolí z prvních dvou možností, připadá v úvahu ponechání dítěte nebo dětí samotných, aby se o sebe postaraly, přičemž k této variantě migrující rodiče pochopitelně přistupují nejméně často.

Bylo zpracováno několik studií na téma vlivu nepřítomnosti rodičů na děti vyrůstající na venkově. Tyto studie hovoří o zhoršených výsledcích ve škole u opuštěných dětí, problémech emocionálních a duševních, větším riziku vzniku pocitů osamělosti a deprese, zhoršení kvality života související se zdravím dětí a vlivech na chování dětí.

Žádný z těchto následků však nebyl jednoznačně potvrzen u skupiny opuštěných dětí a prokázán jako přímý důsledek odchodu rodičů od nich. To může být zapříčiněno tím, že výzkumy probíhají na různých územích na omezeném počtu respondentů a jsou zaměřeny na jednotlivé specifické obtíže objevující se u opuštěných dětí. Zatím nedošlo k plošnému zmapování tohoto fenoménu v Číně. Zajímavou otázkou pro další výzkum by bylo odmítání plošného výzkumu čínskou stranou, které se podle některých zdrojů objevuje.

Nejdůležitější roli ve výchově zastávala v tradiční čínské rodině matka. Skupinou dětí nejzávažněji zasaženou negativními dopady odchodu rodičů podle analyzovaných výzkumů jsou děti opuštěné svými matkami migrujícími za prací. Naopak nejšťastnějšími dětmi ve skupině opuštěných dětí jsou ratolesti vychovávané v nepřítomnosti otce a matky babičkou a dědečkem.

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na vědecký pohled na tuto skupinu dětí zůstávající na venkově, ovšem existuje také nemalý počet dětí přicházejících s rodiči do města. Jejich přizpůsobení se městu a jeho podmínkám je další zajímavou otázkou čekající na podrobnější výzkum.

K naplnění cílů diplomové práce, které jsem si na jejím začátku stanovila, došlo. Je však třeba upozornit na můj středoevropský pohled na toto téma. Z tohoto pohledu vycházela i volba literatury, jejímiž poznatky jsem celou práci doplňovala. Co je v jedné kultuře hodnoceno jako patologický jev, může být v jiné kultuře považováno za standardní (Langmeier a Matějček 1968, s 184). Autory studií, o které se moje práce opírá, jsou z části Číňané a z části příslušníci jiných zemí, kteří mají také každý svůj subjektivní pohled na toto téma. Na tomto místě je tedy vhodné připomenout, že čínské děti jsou zvyklé trávit většinu dětství se svými prarodiči. Záleží samozřejmě na tom, na jak dlouhou dobu rodiče od dětí odejdou a jak často jsou s nimi v kontaktu. Svěření dětí do péče babiček a dědečků však v Číně může být považováno za tak samozřejmé, jako je v České republice systém školek, do kterého nastupují děti ve věku od tří let.

Ať už se jedná o jev více nebo méně nebezpečný pro další vývoj opuštěného dítěte a fungování rodiny, studie prováděné na různých skupinách opuštěných dětí v Číně na určitá rizika upozorňují. Absence obou rodičů nebo jednoho z nich při výchově dítěte na Dálném východě by mohla mít vážné následky. Stejně jako by pravděpodobně měla na dítě kdekoli jinde na světě.

Resumé

The aim of my bachelor thesis was to explain causes of the left-behind children phenomenon and to find criterions for children to be classified as its members. These two topics are presented in the second and the third chapter. More research deals with parents and caregivers of left-behind children in the third part.

I focused on effects of this phenomenon on children who are raised without their mother, father or both parents. This matter is introduced in the fourth chapter. The analysis of effects on left-behind children is done on the basis of 16 surveys carried out in China and published between 2008 and 2014. Another source used for the parental deprivation classification was the Czech monograph *Psychická deprivace v dětství* written by prominent child psychologists Prof. PhDr. Langmeier, CSc. and Prof. PhDr. Matejcek, CSc.

Key words

China

left-behind children

upbringing of children

economic migration

system of household registration *hukou*

parental deprivation

Seznam použité literatury

ALBIN, Björn, QIN, Jiang a HONG, Zhang. **Mental health in the left-behind children in the Fujian province of China.** *Journal of Public Mental Health*. 2013, roč. 12, č. 1, s. 21-31. DOI: 10.1108/17465721311304212.

BROWN, Ronald C. *Understanding labor and employment law in China*. New York: Cambridge University Press, 2010. xiv, 332 s. ISBN 978-052-1191-487.

CONGDON, Nathan, LAU, Joseph a GRIFFITHS, Sian. **The impact of parental migration on health status and health behaviours among left-behind adolescent school children in China.** *BMC Public Health*, 2010, roč. 10, s. 1-10. DOI: 10.1186/1471-2458-10-56.

DE BRAUW, Alan a MU, Ren. **Migration and the overweight and underweight status of children in rural China.** *Food Policy*, 2011, roč. 36, č. 1, s. 88-100. DOI: 10.1016/j.foodpol.2010.08.001.

GAO, Wenshu. **Providing an education for left-behind and migrant children.** In CAI, Fang. *The China Population and Labour Yearbook. Volume 2. The Sustainability of Economic Growth from the Perspective of Human Resources*. Leiden: Brill, 2010. s. 75-93. ISBN 978-900-4173-538.

GILL, Mary Kay a BIRMAHER, Boris. **Emotional and behavioral problems of Chinese left-behind children: A preliminary study.** *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology*, 2010, roč. 45, č. 6, s. 655-664. DOI: 10.1007/s00127-009-0107-4.

HE, Bingyan, FAN, Jingyi, LIU, Ni et al. **Depression risk of 'left-behind children' in rural China.** *Psychiatry Research*, 2012, roč. 200, č. 2-3, s. 306-312. DOI: 10.1016/j.psychres.2012.04.001.

HU, Feng. **Does migration benefit the schooling of children left-behind? Evidence from rural northwest China.** *Demographic Research*, 2013, roč. 29, s. 33-71. DOI: 10.4054/DemRes.2013.29.2.

- CHAN, Kam Wing. **The household registration system and migrant labor in China: Notes on a debate.** *Population & Development Review*, 2010, roč. 36, č. 2, s. 357-364. DOI: 10.1111/j.1728-4457.2010.00333.x.
- CHANG, Hongqin, DONG, Xiao-yuan a MACPHAIL, Fiona. **Labor migration and time use patterns of the left-behind children and elderly in rural China.** *World Development*, 2011, roč. 39, č. 12, s. 2199-2210. DOI: 10.1016/j.worlddev.2011.05.021.
- JIA, Zhaobao a TIAN, Wenhua. **Loneliness of left-behind children: A cross-sectional survey in a sample of rural China.** *Child: Care, Health and Development*, 2010, roč. 36, č. 6, s. 812-817. DOI: 10.1111/j.1365-2214.2010.01110.x.
- JIA, Zhaobao, SHI, Lizheng, CAO, Yang et al. **Health-related quality of life of “left-behind children”: A cross-sectional survey in rural China.** *Quality of Life Research: An International Journal of Quality of Life Aspects of Treatment, Care & Rehabilitation*, 2010, roč. 19, č. 6, s. 775-780. DOI: 10.1007/s11136-010-9638-0.
- LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 2. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968. 384 s. ISBN 08-063-68.
- LU, Yao. **Education of children left-behind in rural China.** *Journal of Marriage and Family*, 2012, roč. 74, č. 2, s. 328-341. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2011.00951.x.
- LUO, Jiayou, PENG, Xichun, ZONG, Rong et al. **The status of care and nutrition of 774 left-behind children in rural areas in China.** *Public Health Reports*, 2008, roč. 123, č. 3, s. 382-389.
- MEYERHOEFER, Chad a CHEN, C. **The effect of parental labor migration on children's educational progress in rural china.** *Review of Economics of the Household*, 2011, roč. 9, č. 3, s. 379-396. DOI: 10.1007/s11150-010-9105-2.
- MING, Holly H. *The Education of Migrant Children and China's Future: The urban left-behind*. New York: Routledge, 2014. 264 s. ISBN 978-0-415-63034-4.
- Moderní Čína: Komplexní průvodce novým světovým ekonomickým gigantem*. Z ang. přel. Naděžda Funioková. Brno: Nakladatelství JOTA, 2009. 340 s. ISBN 978-80-7217-681-6.

MURPHY, Rachel. **Study and school in the lives of children in migrant families: A view from rural Jiangxi, China.** *Development & Change*, 2014, roč. 45, č. 1, s. 29-51. DOI: 10.1111/dech.12073.

OBUCHOVÁ, Ľubica. **Dítě a jeho svět.** In OBUCHOVÁ, Ľubica, ed. *Náboženské směry v Asii*. Praha: Česká orientalistická společnost, 2004. 159 s. ISBN 80-902-5107-2.

OBUCHOVÁ, Ľubica. *Číňané 21. století: dějiny, tradice, obchod*. Praha: Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0641-9.

QIN, Jiang a ALBIN, Björn. **The mental health of children left-behind in rural China by migrating parents: A literature review.** *Journal of Public Mental Health*, 2010, roč. 9, č. 3, s. 4-16. DOI: 10.5042/jpmh.2010.0458.

SU, S., LI, X., LIN, D. et al. **Psychological adjustment among left-behind children in rural China: The role of parental migration and parent-child communication.** *Child: Care, Health & Development*, 2013, roč. 39, č. 2, s. 162-170. DOI: 10.1111/j.1365-2214.2012.01400.x.

SU, Xiaohuan. *Education in China: Reforms and Innovations*. Beijing: China Intercontinental Press, 2002. 190 s. ISBN 78-011-3993-3.

UNGER, Jonathan. *Chinese Associations: Strengthening Civil Society, or Strengthening the State?* Přednáška. Olomouc: UP, 8.4.2014.

VOJTA, Vít. *Čínský svět: jak porozumět současné Číně, čínskému chování a myšlení*. Brno: Píxl-e, 2011. 199 s. ISBN 978-809-0502-109.

WEN, Ming a LIN, Danhua. **Child development in rural China: Children left-behind by their migrant parents and children of nonmigrant families.** *Child Development*, 2012, roč. 83, č. 1, s. 120-136. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2011.01698.x.

YOUNG, Jason. *China's Hukou System: Markets, Migrants and Institutional Change*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. 224 s. ISBN 978-1-137-27730-5.

Internetové zdroje:

Čínský vzdělávací systém 2 [online]. [cit. 20.4.2014]. Dostupné z:

<http://czech.cri.cn/1/2008/12/05/1s79907.htm>.

LIU, Qiang. **China's left-behind children lag behind** [online]. 9.8.2013 [cit. 4.5.

2014]. Dostupné z: http://www.china.org.cn/china/2013-08/09/content_29672476.htm.

The great transition: The government is right to reform the “hukou” system, but it needs to be braver. *The Economist* [online]. 22.3.2014 [cit. 2.5.2014]. Dostupné z:

<http://www.economist.com/news/leaders/21599360-government-right-reform-hukou-system-it-needs-be-braver-great>.

UNICEF Annual Report 2012 for China, EAPRO [online]. [cit. 2.5.2014]. Dostupné

z: http://www.unicef.org/about/annualreport/files/China_COAR_2012.pdf.

Cizojazyčný glosář termínů

termín česky	čínsky	anglicky
Čínské výzkumné centrum pro děti a mladistvé	中国青少年研究中心	China Youth and Children Research Center (CYCR)
Čínský průzkum zdraví a výživy	中国健康与营养调查	China Health and Nutrition Survey (CHNS)
Čínský statistický úřad	中华人民共和国国家统计局	National Bureau of Statistics of China
Čínský ústav pro vzdělání a vědu	中央教育科学研究所	Chinese Central Education and Science Institute
ekonomická migrace	商业移民	economic migration
Federace čínských žen	中国妇女联合会	China Women Federation
opuštěné děti	留守儿童	left-behind children (LBC)
venkovská migrující pracovní síla	农民工	non-hukou migrants, floating population
ženy migrující za prací	打工妹	female workers
děti migrující s rodiči, kočující děti	流动儿童	floating children